

Nassari Elvi:

„Suurõh paastuh oll' keelet sannah seebiga mõskõ. Tsäiu võidsõ miiga juvva, a' tsukriga tohi-s.“

lk 4

Hilana Taarka:

„Vellõ, olli Obinitsah, kirämeeste keskehñä, koolimeeste kotalla.“

Kuusingu Toomasõ pilt

lk 11

Ojametsa Lea:

„Siina oll' tuntu läbi aastidõ, ku leelo iisttulejä ja Meremäe kandi leeloparkõ korgõlt hinnatu laulja.“

lk 12

Setomaa

Hind 1 euro

Märts 2022, nr 3 (388)

Välländmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Setomaa ja Ukraina inemisõ' huulva'

Eelmine nummõr Setomaad läts trükikotta viil inne sõta. Veref õnnõ veebruaritaivas. Märdsinumõr valmis süämehaluga Ukraina elänikõ vasta Putini Vinnemaa puult külbet häõngü peräst.

KAUKSI ÜLLE

Uudissidõ sisu om läänemaa-ilma igäväne imestüs, õt ku kavvõndõhe või minnä' julmusõh ja võlssmisõh sooil-maaignõ tsaar. Kiudsoo Mauri tulõtas miilde Julma Juhani ehk Ivan Groznõi sõaretki, koh mi maie pääl tapõti ja palotõdi mõtsikult, aoluulasõ' võrd-lõsõ' Peeter I ja parhilladsõ sõa palotõt maa taktikat. Hitleri ja Putini tegodõst joonistadas võrdlõvit Exceli tabelit. Putinit nimetäs sõakufategijäst joba ka Ameeriga president. Eiski Saksamaa roosadõ prille üts klaas om iist ar' sadanu. Inemisõ' küüsuse', õt ku pallõ elänikkõ – naisi, latsi, pensionäre piät raketirünnäkidõ peräst magalarajoonõ pihta vai sõa jalost pagõvidõ vuurõ pihta tulistamisõ läbi hukka saama, õt lääs löüdnü' põhjusõ avita' Ukrainat lennukidõga.

Eestimaa inemisi perridõ mäluh om mälestuse' Talina pomtamisõst Nõukogodõ väki puult, tiatre palaminõ, varõmõ', pagõminõ. Mi mõista süämega. Uurimistõ küsitluisi perrä 93 protsenti eestläisi arvas, õt Ukrainat ja ukrainlasi tulõ avita'. Paraku vinne keelega eestimaalaisist arvas toda ala poolõ ja vinne noorõ' lõikasõ'

hiussihe z-tähte – vinne kurjusõ sümbolit.

Seto rahvakillul om süämehalu pääle ukrainlasi ja näide maa peräst ka Petserimaal ja Krasnojarskih elävidõ setodõ ja seto sõpru peräst ni hõimurahvidõ peräst, kiä' Vinnemaa ala jäädnü'. Ka näid arreteeritäs, ku sõta sõast nimetäse', ka näide nuuri võidas sõtta sundi' Ukraina vasta. Mi õi jätä' näid, proomimi killukõisi informatsiooni näideni helistä' vai kirotä', kiä saa.

Aolugu om pandnu mi väikolõ rahvalõ pääle ülesandõ avita' sõavägivalla all kannatavit ukrainlasi. Eestläse' pagõsi' II ilmasõa aigu ka sõa iist ni näid võti' vasta rootslasõ', anni' teki' ümbre ja lämmind juvva'. Ka Obinitsa Kalju perre majast läts sõa iist kats peretütärd pakku Saksamaa laagrihe ja säält saiva' elämä Stockholm ja Londonihe. Perepuja tapi' Nõukogodõ üleküllõja' lasuga sälgä ja viil üte tütre politseinigust miis saadõti surmalaagrihe Sahhalinilõ ja pernaane ni vanapernaane kiudutõdi Irkutskihe.

Sääntsidõ lugudõ peräst mi rahvas tiid ja tund ja taht avita'. Ka mi pääministre Kaja Kallas tiid, mis sünnüs. Timä imä kiudutõdi ka umal aol üsälatsõna.

Loodusõ Maarika näütäs ukrainlasi jaost sisse säet elämist.

Sarapuu Indreku foto

Küsimustõlõ vastas Setomaa valla sotsiaalosalakunna juhataja Loodusõ Maarika

Kuis om sõa iist pagõjidõ vastavõtmisõga Setomaa vallah?

Ukrainast tulõvidõ sõa iist pagõjidõ murrõ' omma' inämbüs töömeli sotsiaalvaldkunna murrõ'. Mitmitkümmit tuhandid abivajajit om tulnu' ja tulõmah Eestihe. Parhilla' Setomaa valda aamõtlikkõ teid piteh om joudnu 18 sõa iist pagõjat. Majutõt omma' nä Verska viikeskustõ. Ütest kuust om leping, sanatoorium and kolm kõrda pääväh süvvä'. Kuu ao joosul piast' nä löüdmä elämisõ ja tüü vai võimalusõl tagasi püürdümä kodomaalõ. Paistus, õt tuu ao joosul lahenõ-i viil midägi.

Ku tulõ kavvõmbas jäää', avitam. Ku sõda lõpõs ja tagasi-püürdümä võimaligust saa, avitam ka kodo tagasi mine-

kit kõrralda'. Sõa iist pagõja' sai' Eesti riigilt aastast aost sotsiaalkaitisõ lihtsustõt kõrrah. Nii saava' nä arstiapi ja sotsiaaltoetu. Kahtlõmalda om mi riigile soo olukõrd suur vällakutsõh.

Kuis ja kost sattusi' just Setomaa valda nõo' inemisõ'?

Nimä' joudsõ' Tarto Raadimõisa hotellil jaotuspunkti ja säält jaotõdi näid edesi, kohe mahtu. Tartoh sai' koha' täüs ja nii nä Setomaa valda joudsõgi'. Kiä' jo kohal, omma' rahul. Nii rahul ku parhilladsõh olukõrrah saa muidoki olla'. Nä omma' uma kodomaaga ühendüseh. Suurtõh liinuh pommitadas. Mõnõl perrel om kodo viil alalõ, mõnõl perrel inämp olõ-i. Umme kässiga ehitet maiu olõ-i.

Soo punkt om mõistõtav ka noilõ perrilõ, kelle ummi kässiga ehitet maja' tull' jättä' kontrolljoonõ taadõ, ku tull' tulla' ar' latsi mano Eesti poolõ pääle. Mäntsidõ aamõtidõ esindäjit om meele joudnu?

Koka', medõdõ, oppaja, juuksur, majandusharidusõga nuur, kunstimänedzer näütüest. Latsi om õgah vannusõh: kõgõ tillõmb om neläkuunõ, suurrõmb 12 aasta ümbre, tõõsõ' säält vaehtõpääll. Käsil om latsi-aida ja kuuli minek. Hirnu õks om, õt kuis eesti koolih saava' hakkama, a meil om kogõmuisi võõrkiilsidõ latsi oppamisõl.

Om inemisi, kiä' tahtva' edimädsel võimalusõl tagasi minnä', om noid, kel maja palotõt, kel mõtõh pikembäst aost

jäää'. Sotsiaalosalakunna tulõ lahenda' majutus, toitlustus, rõiva', ruuhimurrõ', arstiabi küsimusõ.

Ukraina inemisõ' tahtva' eis' panustada', nä taha-i kaala pääl olla'. Om pereh siih, vanaimä tütridõ ja tütrütütridõga, helistäse' noilõ, kiä' maaha jäi': mi olõ hoiõt, mi iist hooltsõdas, a meil saa-i hõste olla', ku mi maal käu sõda.

Kuis ja minga' vallaelänik avita' saa?

Ku vajami valla inemistõ api, jagami valla kodolehel ja suhtlusvõrgustigõh infot, õt määnest api oodami.

Kolm korterit om pikembäst aost jäiä' suuvjidõ jaost ettevalmistamisõl. Inemisõ' omma' andnu' müüblit ja kodo-

massinit, asõmõrõvit. Olõmi tundnu', õt inemisõ' huulva'. Ukraina teema jätä-i külmäst.

Muidoki om kuulda' ütskit helisüt, õt pagõjidõ iist hooltsõdas rohkõmp ku umainemistõ iist. Aga mõtlõmi tollõ pääle, õt positsioon om tõõnõ – meil olõ-i koto pommitõt, lähedäsi pagõmisõl tapõt, lats olõ-i pidänü umma kassi õga hamstrit maaha jätmä. Latsi pildi' ja mälestüsaša', perre perit vara – nuid saa-i taastada'.

Üte perre esä tull' jaanuari lõpuh Eestihe tüühü, 3. märdsil pidi poig tulõma ka siia' tüühü. Noorõmb poig tulõ siia', vanõmb poig lätt sõtta. Kel om poig, kel miis, kel veli sõah.

Ku korterihe' jo korterihe' saava' ni normaalnõ elorütmi paika saa, jääs murõtsõmi-

sõst vähä aigu. Imä' omma' harinu' süvvä' tegemä ja latsi iist hooltsõma, tüüd tegemä ja tüül käuma.

Esä Andreas om abist käunu, mõlõmba' provvaga, kõik tulija' omma' uskliku', saanu' esä Andreasõlt trüüsti ja arkullõmist.

Pääle aamõtligu jaotuskava perrä tulõjidõ om siih tüütävidõ ukrainlasi mano tulnu' lähedäsi Miktämäele ja Luhamaalõ. Umme avitadas eis', tüüandja' panustasõ' hoolõga.

Avitajana või üldä', õt algusõh oll' rassõ uma silmäga nätä' immi latsi üsäh kandmah, sälah sälakott vähätsidõ asjuga. Tita üsäh, väigokõnõ lats käekõrval, tiil olnu päivi. Pühkse silmä' kuivast ja panni edesi!

Küüsse KAUKSI ÜLLE

Hüa seto rahvas!

Om keväjädse paastu aig. 7. märtsiga alanu paastu edimäist nädälit ni 18. aprilli viimäst nädälit peetas olulid-sõmbast ni vaiksõmbast aost. Paastu peetä-i täambät-sel aol imp nii ku innevanastõ. Paastutas inämbjaolt õks nii, et vöödas söögilavvalt vähämbäst tuud, miä olõ-i tervüsele hüa. Kiä juu-i inämb kohvi, kiä makõ, kiä hoitus vägiuukõst. Om ütsikit, kiä' sutasõ' muidoki lihasõögist paastu pitä'. Lavvakerkoh käuminõ om paastu üts tähtsä osa. Innevanastõ olõ-s lihasüüke asõmõl muud võtta', paastu' oll' rassõmb ni sai kerkost tukõ ja meelearandust.

Soo aastaga paastuaig om toonu inemistõlõ säämehallu sõaolukorra peräst Ukrainah. Vinnemaa om mi piirinaabri. Kontrolljoonõ takah om Setomaa, kohe mi olõ-i päsenü jo kats aastakka. Või arvada', et päse-i sinnä' ka viil niipiä. Igatsus Petserimaa vasta jääs püsümä. Ellä' vabah Eesti riigih ja toimõta' umah kultuuriruumih om suur rikkus. Rassõ om kaia', kuis ukrainlasõ' pakõsõ' sõa iist, jätvä' uma' kodo' lahingusaagist ja otsva' päävarjo töösõst riigist. Edimätsõ ukrainlasõ' omma' päävarjo tulnu' ka Setomaa valda. Võtami' näid vasta ni avtami' õgaüts, kuis mi mõista ja saa.

Aastagal 2015, ku minno edimäist vuuri Setomaa ülembsootskast valiti, kandsõ Obinitsa soomõ-ugri kultuuripääliina tiitlit. Tuu aastaga kogõmus om andnu kimmä toe ka aastagast 2024, ku Setomaa saa osa Euroopa kultuuripääliina aastagast. Tartõ üteh Lõuna-Eesti valduga uut 2024. aastaga joosul piä miljonit inemist tutvuma mi umanõõlidsõ kultuuri, ilosa luudusõ ni inemistõga. Sündmusõ' miä kultuuripääliina aastagal toimusõ', andva' kimmähe ka Setomaa turismilõ huugu ni meelütäse' kaema Setomaa kultuuri rikkuisi.

Sootska Laanõotsa Annela köüt kimmält jo paar aastakka valdu vedosnikkõ ni haard mano kultuurirahvast, et aastagast 2024 saasi' kultuuripääliina programm kimmäs.

Maailmameistri võistluisil Kemih saavut' 15. märtsil sprindisõiduh Daisy Kudre Schnyder edimätsõ koha. Pallõ õnnõ kulladsõ kotusõ puhul! Setomaalt om kasunu hüvvi sportlasi, kiä' võistlõsõ' maailmaklassi tipuh. Maailmameistri tiitli nõud tüükust, tsihikindlust, ka hüvvä õnnõ ja tukõ. Hüvvi tulõmuisi spordih om toonu ka innine nuursootska Linnusõ Mari. Spordirahva tunnustamisõst om Setomaa vald vällä märknü ka vahtsõ sündmusõ. 21. märtsil Verska kultuurimajah tehntäs tenokiräga mi ummi tippsportlasi, harrastajit, võistkondõ, treenerit, tugõjit jne.

Lauluimmi Vabarna Anne ni Hilana Taarka umakultuuripreemia', midä Setomaa vald õga aastak vällä and, omma' korgõ' tunnustusõ' seto kultuuri edendäijilõ.

Soo aastaga Taarka preemia laurõaadõst omma' kiränik Vananurmõ Ilmar, kiä om kirotanu teksti hüäle näitemängõlõ „Petserimaa igatsus“, ni Rahasepä Rainer, kiä om vällä andnu mitmit setokeelitsit luulõraamatit ja ka jutusõraamadu. Taarka preemia' andas üle 25. märtsil Obinitsa muuseumih. „Ma saisa suurtii vereh“ om Rahasepä Raineri 2022 aastagal vällä tulnu luulõraamat, minka kaejatsi' sai peetüs Seto Tsäimajah. Aifumma, Rainer, et kirotat seto keeleh ni raodõ uma' märgotusõ' ka raamatist.

Nõsta korgõhe kuuhkudajit naisi, kiä' Sarvõ Öiõ kutsimisõl Obinitsa muuseumihe kokko käävä', et üteh näpõtüid tetä' ni seto kiilt oppi'. Säändse' halgatusõ' omma' veiga hüa'.

Soovi rahulist paastuaigo. Inämb kuuholõmist ja seto keeleh kõnõlõmist.

VABARNA JANE, ülembsootska

Urbõkkuu kamandamisõ' ja keväjätse' plaani'

Terveh märtsikuu om Seto Kük tegelnü' vahtsidõ üritüisi kõrraldamisõ, kogõmuisi opmisõ ja kooltuisiga'.

MALKOVI PILLE

Seto Kük tegevjuht

Jo veebruarih plaanit maaselitsa nätal, 2.–6. märdsini', oll tegus kuvvõlõ uma söögikotusõ vallalõ tegeväle Setomaa kohv-kulõ. Peeti paabapraasnikku, vöödõti külälisi vasta, peeti pito ja muidogi' küdseti pliine. Mi looda, et maaselitsa kohv-kidõst saa õga-aastaganõ traditsioon, kohe oodõtas külälisi lähkõst ja kavvõndõst ja õt Setomaalõ tuldas õood talvist üritüist kaema ja süümä mi süüke ja kaema tegemisi.

Suvõ kõgõ suurõba üritüse, juubõli kostipäävä ettevalmistamisõ jaos mi kõrraldi 9. märdsil tortõ ja kreeme tegemisõ opitarõ. Ku om juubõl, sis om õks vaia ka' tort lavva pääle panda'!

Kooltusõdagulõ oll hulga tahtjit, kõik maha-as arki'. Teema om makus ja huvtav, täks sis tulõ säntsit kooltuisi viilgi' tetä'. Kesknädäli õdak Kirsõ taloh oll teküs ja makõhõngulinõ.

Nelly Kirjuškina juhend biskviidi tegemist. Kүүsüti ja tä jagi ummi tarkuisi, õt kuvvamuudu

Tordikooltusõl tett tort.

Malkovi Pille pilt

tetä', õt saasi' illos ja hüa. Timä kogõmusõ' omma' näüdänü', õt olõ-õi tähtsä, kas muna inne vattu lüümist om külmäst vöödõst vai tarõh saisanu', kas munavalgõ inne lüvvä' vattu vai olõ-õi vaia, kas panda' küdsamisõpulbrit vai olõ-õi vaia! Tordi tegemisõ man om kõgõ tähtsõp hüa miil, hõste vattu

lüüd muna', parralt pant jahu, lämme ahi ja hilläkeiste kuuma biskviidi jaatuminõ, õt naada' ilostamma. Öigõ kondiitri tiid, õt tordipõhi saisi ja uut ilostamist läbi üü. Biskviidi vaihõlõ saat panda' õgasagamatsi vedelikõ, sahvtõ, tsemme, mahlu. Tenoväärt ilostusõ' omma' õks maasiga', apelsini', manda-

riini', kiivi' ja ka' värmilitsõ' karamelka'.

Hüäs näutligus oppõvahendis oll õgal kotost üteh vöödõst umaküdset biskviidipõhi. Hüa oll nätä', õt ka' siih om õga biskviit uma tegijä näko! Kõik tei' kooltusõpäävä lõpus ilosa tordi, minkõ sis peräst vei' kodotsilõ kaia' ja maitsa'.

Maitsa' sai ka' taimisõ kreemi ja kaarakoorõga' ni gluteeni- ja laktoosivabalt küdset torti, minkõ küdsi soo teema valdaja Pille. Lavva pääl oll kotost üteh vöödõst nelli taimisõ kreemi. Pia-ai imehtämmä, õt makõ tort ja kreemi' võiva' olla' väiga' vitaminiirikka' ja tervüsele hüa'.

Aprilliplaani' jo selge', vaia naada' valmstamma lihavõõtõs. Paast saa läbi, tulõ lihavõõdõh. Suurõl lihavõõtõ pido-pääväl 24. aprillil om Obinitsa keskvalaku pääl Seto Kõõgi iistvõtmisõl laat, koh saat vaelda', jaota' ja müvvä' ummi taimi ja süüke. Võta' üteh tuud, midä sul hindäl olõ-õi vaia, a töösõlõ tege hüvvämiilt. Pandas üles ja tetäs vallalõ Kogokunna söögikaap, koh saa õgaüts panusta' toidu parebalõ, säästväbale tsõõrilõ ja kasutamisõlõ. Põhimõtõh: ku sul om, sis anna', ku om vaia, sis võta'. Õks kontaktivabalt saa ka' usaldusligult umma söögikraami müvvä'.

Proomimi' olla' ummi tegudõga' säästligu', avvustõh luudust ja tõisi!

Teküs veebruari peräots Meremäe koolih

KAHUSKI PÄIVI

Setomaa valla Meremäe piirkunna nuursuutõuspetsialist

Inne koolivaheaolõ minekit oll Meremäe koolih katõl nädälil pääle opmisõ ka' tõisi huvtavvi tegemisi.

14.–18. veebruarini oll koolih stiilinätäl. Õgal pääväl oll erinev teema, mäntse stiiliga' tull kuuli tulla'. Iispäävä oll vaia tulla' üürõividõga' vai hummogumäntlih, sis tull retropäiv, ku vanõbidõlt oll vaia küüsüdä', õt kuis ja mäntsidõ röividõga' nimä' koolh käve', kesknädäli olti spordirõivih vai mõnõ spordiala esindäjä röivih, nelapäävä erinevidõ rahvidõ röivih vai rahvarõivist lainat ideega' röiva' säläh, riide tetti hinnäst lemmikfantaasiatgeläses. Õgal pääväl oll liikumisvahetunnõ aig sisustõst erinevidõ temaatilisi tegemisiga' ja iistvidäjäs olli' opilas-esindüse liikmõ. Näütises retrostiili pääväl mängti vanakooli mänga ja hüpäti kummikeksu, rahvusvahelitsõl nelapääväl tandsti populaarsit ütistandsa.

Nätäl lõpõtõdi fantaasiatgeläisi stiiliga', päiv ku tull hinnäst tetä' tegeläses mäntsestki' filmist, raamadust, multikast vai arvudimängust. Tuul pääväl käve' müüdä koolimaia krokodill Gena, Potsataja ja Kübärämuur, rallisõitja, üttsarvik ja nõid. Õgapäävõst valiti hääletamisõga' vällä kõgõ pareba'

Pästä' opsi' nuuri.

Kahuski Päivi pilt

opilaisi ja oppajidõ kostüümi', riidetsel pääväl sai' avvustõst kõik stiilinädäläst aktiivsõlt osavõtnu' opilasõ'.

Inne, ku minti koolivaheaolõ, oll traditsioonilõ talvõlaagri Obinitsa külakeskusõh. Päämäne jago tegemisi oll vällä. Edimätsel pääväl käve' küläh Meremäe ja Vahtsõliina päästekomando pästä', kiä' kõnõli' ja näütsi', kuvvamuudu järveiä pääl olla' ja kuis vette sadanu' vällä pästä'. Peräst proomti Obinitsa järvest kallu püüdä' ja õdagu küdseti püvvet kala' tulõ pääl ar'.

Hummogutsõl aol tetti tulõasõh, tuudi puid, ehitedi istmiskotusõ' ja lumõkindlusõ,

õt peräst olõs hüa koh olla'.

Pääle lõõnaht tull Tartost küllä Pühhoobuss. Nimä' kõrraldi' huvitava psühho-orienterumisõ. Obinitsa külä pääl olli' üles pant erinev punkt', koh võistkundligult oll vaia ülesandõ' ar' lahenda'. Päält väigokõist puhkamist kõnõl Hörna Aare vabadussõa lahingist siih lähkoh, näütises Külälätüvä külä lahingust. Sis minti vahtsõlt vällä, õt umavaihõl laserlahing maaha pitä'. Õdagu kaeti filmi ja olti niisamata ütekuuh.

Töösõ päävä hummogu oll pakutrükü opitarõ ja tõukõkelgumatk. Pakutrükü opitarõh tetti hindäle röivakoti vai

üteh vöödõst T-särgi pääle pakukiri. Teema oll sini-must-valgõ, pühendet Eesti Vabariigi aastagapääväle (laagri oll 22.–23. veebruar).

Tõukõkelgumatka kõrrald MTÜ Matkajuht. Noorõbilõ klassõlõ olli' tegevüse' küläkeskusõ ümbrõ, a vanõba' käve' matkal Obinitsa järve pääl. Ilm oll illos ja lumõgi' oll tävveste viil olõmah.

Laagri lõpõtõdi tagasiside tsõõrõga', õt kõik saasi' umma arvamisest vällä üldä', mõttit pakku' järgmätsi laagridõ jaos ja üldä', midä vahtsõt laagrih mano opiti ja tiidä' saadi.

Laagri oll huvtav ja kodo minti väsunült, a hüameelitsõlt.

Liivlasõ' käve'

Seto Instituudih koostmah

Märtsi edimätsel pääväl käve' Verskah Seto Instituudil küläh Liivi Instituudi juht Valts Ernštreits ja keele-tiidlane Gunta Klava. Edimäält oll' liivlainsiga plaanit suurõp ni pikep kokkosaaminõ, a soovoori saiõ tulla' õnnõ kats inemist. Aolehe Setomaa jaost saiõ võõdõt ka Valtsilt intervjuu, tuu jaost õt ka Setomaa inemisõ' saasi' rohkõpa tiidä', kuis mi hõimuvele' ni -sõsarõ' – liivi rahvas umma kiilt ni kultuuri hoit.

RAUDOJAHTO

Olõ' hää ni kõnõlõ' umast instituudist ja minkaga ti säääl Lätih tegelet?

Läti Ülikooli Liivi Instituut om asutõt aastagal 2018 ja mi päämästest iihmārgist om säet liivi keele, kultuuri ku aoluu uurminõ. Instituut om Riiah ja parhilla' tüütās instituudih päält kümne inemisõ, om nii doktorikraadiga tüülisi ku üliopilasi, lisast näile avtasõ' ka liivi kogokunna inemisõ' liivikeelitsidõ tegemiisi man. Rahastus tulõ riigi tiidüsrāh-host, tuu tähendās inābūs om projektiraha, a timahava saiõ ka edimāist aastakka riigi käest alosrahastusõ. Lisast uurmis-tüüle tetās ka hulga tõisi asju – õgasugumatsi kultuuriprojekte, avida raamatidõ vällāandmisõ, muusikaga seotu projekte, üritüisi läbiviimisõ man, lüü kampa ka liivi latsi suvõlaag-ridõ kõrraldamisõh. Tähtsāst tüüst om ka liivi kogokunna esindāminõ riikliguh ku rahvusvahelitsõh tüüh, mi olõ ku vahendaja riigi ja liivi inemiisi vaihõl. Avida vällä tüütādä' säädüisi, saisa tuu iist, õt Liivi-maal saasi' üles liivikeelidsõ' sildi'. Proomi kõrralda' ni läbi viiä' liivi keele oppuisi. Uur-missuundõ om mitmit – keele-oppamisõ digivariandi vällätüütā-minõ, kotusõnimmi uurminõ, keeleoppõ võimaluisi uurminõ ja om tüüh ka vaimsõ kultuuri-perāndi projekte. Mõttit om õks rohkõpa, ku tetä' jovva.

Ma tiidä, õt sul om lisast Liivi Instituudi vidāmisõlõ viil mitmit aamõtit. Kõnõlõ' veedkese ka nuist. Ja kas nuu' omma' seot tuuga, õt sa olt liivlanõ?

Jah, ma olõ ka Läti kultuuri-ministri erākõrralinõ nõunik, kultuuriipoliidiga suuna pääl. Soost kuust pääle ka viil Läti Kunstiakadeemia nõukogo liigõh. Minevä aastak olli ka Läti Kultuurkapitali nõukogo pää-miis. Kõik naa' aamõdi' omma' seot kultuuriga, a kimmāhe ka liivlainsiga ja näide perāndi tut-vampast tegemisõga. Viimāte' aastaga' omma' Lätih toimunu' suurõba' muutusõ' ja Liivi Insti-tuut om säääl pallõ üteh avitanu, õt nõsta' Läti riigih arvusaamist ja liivlainsi tähtsüst. Edimālt tuu, õt liivlasõ' omma' üts osa Läti rahvast ja näil om tähtsā osa läti keele ni kultuuri tek-kümisõ man. Liivlasõ' omma' mõotanu' Läti kultuuri ja ello ka vahtsõl aol – liivlainsi järe-ltulija om tennü näütüesest Läti hümni jne.

Ti instituut tege liivi keele oppamisõst interaktiivsõst keeleoppimismatõrjali. Kõnõlõ' veedkese ka tuust.

Liivi keele oppaminõ om olnu kõõ aig rassõ ja tuud päämäst-selt viimāte 80 aastaga joosul, ku liivlasõ' nõukogodõ okupat-siooni perāst saa-s umal maal (Liivi rannah) ellä' ja olli' sun-nit elāmā muial õga olõ-i olnu' ütehkuuh. Elāse' õgal puul Lätit müüdä lakja – ja tuu perāst om olnu rassõ liivi kiilt alal hoita', opada' ja edesi anda'. Kõõ roh-kõpa elās näid Riiah, Vents-pilsih ja kokko saia' om rassõ. Vanast opati kiilt koolih, a tuu lõppi 1939/40 ar'. Tuu jaost ommõgi vaia tetä' sääne kotus internetih. Tuu and vahtsõ vōi-malusõ, saat oppi' ütškõik, koh olt – ja tuu and parõba vōi-malusõ, selle õt kõnõlõjit om veidõ. Ja tõõnõ asi om tuu, õt inemiisil om väiga erinev keele mõistminõ, ku tetās kursus, säetās oppaminõ õks kehvem-bidõ perrä. Interneti kaudu saat oppi' tuu perrä, kuis mõistat, ja niimuudu om kasuligup.

Ja viil om kats asja, midä om vaia: matõrjali' minka perrä opada' (vajadusõ omma' väiga erinevä') ja muidoki ka oppaja'. Viil olõ-i vällä tüütet ka prog-rammi, kuvvamuudu opada', selle õt olõsi' vaia tiidä', määne kotus om mi keelel maailmah ja midä mi taha, õt opja opisi'. Kuismuudu tä umma kiilt tar-vita' saa. Mi kiilt ommõ ka viil liisna väigokõnõ, õt olõsi' oppajit, kiä' mõistva' kiilt, ja näid saasi' ümbre opada'. Kuis saasi' panda' keele mõistjit kiilt oppamma? Ja tuud mi proomi ka instituudi kaudu kõrral-dada'. Ja tuu perāst mi tii sää-nest matõrjali, mis nakas pääle nullist, ja piä silmah pidāmā kolmõ värki: olõsi' võimalik oppi' ilma oppaja abilda; tuud matõrjali saasi' ka oppaja tar-vita', ku taht opada'; oppus lääsi' samm-sammult edesi, ineminõ piät saama keele süs-teemist arvu ja opita-i teemadõ perrä. Ja kiä jo veedkese mõist, piä-i nullist pääle nakamma, a saa määntsestki osast edesi oppi'. Rassõ om tuu, õt matõr-jalist piäsi' arvu saama nii koo-lilatsõ' ku täiskasunu'.

Ti kaiõt mi vällä ant seto keele oppamisõ ni opmisõ matõrjalõ. Mis ti tuust arvat ni kas saat seto ni liivi keele olukõrda hinnada'?

Piäsi' ütlemmä, õt pallõ värke om õks meil samma muudu. Seto' omma' olnu' vaest edu-kampa' ku liivlasõ' ja ti kee-leoppaminõ tulõtas miilde liivi keele oppamist, mis oll' meil inne sõta 1920–1930ndātel, ku mi elli viil ütehkuuh, umah põlitsõh piirkunnah. Päämäne om, õt oppaminõ olõsi' järepi-devält ni tihtsahe ja olõs kotus-sit, koh saasi' kiilt tarvita'. Tuud aigu opati meil koolih vabaai-nõna nigu teil parhilla'. Hädä oll' tuu, õt opati õnnõ üts kõrd

nādālih, midä om keele püsü-misõst vähä. Ja tuu, õt koolih ku opatas, sis mõni mõist rohkõpa mõni vähäp, a oppaja oppas õks nõrgõpa perrä ja keelemõistja saa-i midägi mano. Meil oll' tuud aigu täpselt sama saisi ku teil parhilla'. Tuu om hää, õt ti elät ütstõõsõlõ lähkoh, umah põlitsõh piirkunnah. Liht-sap om kokko korjuda' ni üteh midägi tetä'. A oht om tuu-sama mis meil – maailm om vallahõ ja inemisõ' elāse', koh tahtva', ja võimaluisi õgasugu-maist värki tetä' om liisna pallõ ja tuu jaost olõsi' mi kiili pāst-misõ jaost vaia rohkõpa matõr-jalõ internetih.

Ku pallõ om liivi keele mõistjit, kõnõlõjit ja määnt-seh vannusõh nā omma'?

Mi saa liivi keele man kõnõlda' ku perāndet liivi kee-lest. Ja tuu tähendās, õt om sammamuudu edesi ant ku rah-valaul – ütelt inemisõlt tõõsõlõ ja tähtsā om just tuu inemi-sõlt inemisõlõ edesiandminõ. Säantsit hüvvi kõnõlõjit om ala katõkümne, kiä' saava' liivi keeleh õgapāävāte' asā' vabalt aetus. Huvi ja liivi kogokund om õks pallõ suurõp. Aamõtligult 250 inemist, a ku mi kae latsi-laagridõ perrä, koh om päält 50 latsõ, kiä' opva' liivi kiilt ni kul-tuuri, sis tuu näütās, õt kogo-

kund om võrksa ja õks suurõp. Ja tuu jaost mi tüütä.

Kõnõlit tuust, mis om su jaost keele mõistminõ ja õt kiilt muutus. A ti võtat oppa-misõ man õks alosõst tuud vannamuudu kiilt. Kõnõlõ' veedkese viil tuust.

Avaligult tarvitõt keelest piäsi' kõnõlõmma tuud, õt meil om olnu hulga vaiõluisi liivi keele kotsilõ. Ja tuud tuu perāst, õt mõnõ kiilt om liisna pallõ muutunu ja tuu tulõ ka tuust, õt maailm om vallahõ ja liivi keele kõnõlõja' omma' olnu' katõkeelitsõ' mitmitsato aastakkõ. Ja liivi kiilt olõ-i olnu

kooli- ni kerkokiil. Om olnu vallahõ läti keelele, mis om kõõ olnu ümbretsõõri. Ja õga inem-isõ jaos omma' kiilt mõo-tanu' nuu' tõõsõ' inemisõ', kiä' om ümbretsõõri olnu' just vii-māte 80 aastaga joosul, ku liivi inemisõ' olõ-i ütehkuuh saanu' olla' ja liivi kiilt kõnõldas harva. Ja inemisõ' tahtva' vahtsõl aol liivi kiilt kõnõlda' läti muudu.

Ma piä tähtsāst tuud, õt inem-isõ' piät hoitma erāle keele, midä kõnõlõit kotoh, koh piä-i kõik nii kõrdapite olõma ja päämäne om, õt kiilt tarvitat. Ni midä rohkõpa tarvitat, tuu võrra parõbast lätt.

Tõõnõ värk om avalik keele tarvitaminõ, midä kuuld ni näge hulga inemiisi – tuu piät olõma kõrralinõ liivi kiilt. Selle õt avaliguh ruumih om liivi kiilt veidõ ja õga vällä ant raamat, kirja pant sõna aoleheh om tuu, mis jääs alalõ ni naatas ildapa kaema ni tarvitama. Ja tulõviguh jääs tuu tõisilõ iih-kujost. Võlss keele tarvitaminõ nakas umma ello elāmā. Olu-litsõ' olõ-i õnnõ sõna', sama tähtsā om ka keele konstrukt-sioon – käändeh om asi hoo-bis tõisildõ. Mi proomi tarvi-tada' säantsit matõrjalõ, mis om kokko kořat tuud aigu, ku liivi kiilt oll' õgapāävāte' kee-lest. Vahtsidõ värke tegemisõ man kae mi pallõ ka õks taadõ-poolõ, just tuu jaost, õt vaht-sõnõ kiilt om pallõ muutunu ja siih saa-i mi ka sagõhhõhe eski hindä pääle kindla olla'. Selle õt mi mõtlõ hooibis tõisildõ.

Midä ni kuvvamuudu mi saa üteh edesi tetä'? Ja sa' ku kõrvalkaeja, midä saasi' seto' su meelest uma keele ni kultuuri alalõhoitmisõst parõbahe tetä'?

Üts asi, midä mi kimmāhe vōisi' ütehkuuh tetä', olõsi' edimālt kogõmuisi vaeldaminõ, kuis saasi' kõnõlõjit mano. Säantsidõ veiga väigokõisi kiili jaost om hädä tuu, õt om vähä ressursi. Nuu' tiidmisõ' ja idee', midä mi vōi saia' tõisilt, kiä' elāse' sammamuudu, omma' olulidsõ'.

Ma õks arva tuud, õt rohkõpa vunki piäsi' pandma digivärke pääle, selle õt maailm muutus. Inemisõ' lāävā' lakja ja meil om vaia umma piirkunda – kas tuu om sis Liivi rand vōi Setomaa, asõnda' virtuaalsõ alaga, koh saasi' edesi anda' võimaluisi. Ja tõõnõ asi, ku ma kaiõ ti oppa-mismatõrjalõ, sis ommõ tuu, õt matõrjal piäsi' olõma ütessa-gamanõ. Õt kirāmuud ja tähe' olõsi' õgal puul ütte muudu ni vahtsõ ao perrä tett. Õga-üts piäsi' lihtsahe arvu saama, kuvvamuudu kirja panda'. Ja tuud piät mõistma nii keele mõistja' ku nuu', kiä' mõista-i viil hõste, a tahtva' kiilt lukõ'. Kuvvamuudu sõnno vällä üldä', piäsi' ka olõma arvu saia'.

Aifumma ja hoiami' ummi keelekeisi!

Valts Ernštreits
Liivi rannah.

Külvigu Heleni pilt

Parhilla' om suur paast. Kiä' paastva', kiä' paastu-i, a' setodõ hulgah om pallõ nuid, kiä' hoitva' vannust kombist kinni.

NASSARI ELVI

Talinah pia-i ütski leelopark tuul aol praasnikkõ. Nigu üt' kunagi üts ildaaigu ar' koolnu seto lauluimä: patt om laulta' paastuaigu, leinaaigu leelota'. Leelolauluhki keeletäs kulätaminõ: afa sis suu meil sulõtas/afa keeli keeletäs/tohi õi paastuh kulätada'/virve paastuh mi veerätädä'.

Setodõ kogokunna kirotamalda säädüs om, õt määndsegi' kulätamisõ' vai muu' luslitsõ' ettevõtmisõ' sobi-i kurblikku paastuaigu.

Vanast õks paastõti kõvastõ, pia puul aigu aastast oll' paastuaig. Paastõti, õt elo kõrda lääsi', ni paast oll' ka iho ni hinge puhastaminõ, hindä halvast ar' hoitminõ ni Krõstosõ kannahustõ pühäst pidämine. Usuti, õt jumalasõnal om suur mõo inemisõ hinge pääle, tuuperäst olõ-s paast iholõ piin. Kotoh loeti jumalasõnna, kumardõdi pühäste iih jalga. Kerkoh käuti palvil ja patal (pihil), mõnõh paigah ülti kas veedatamah vai paveedatamah.

Ülemineväl aastasaaal jouda-s suurõh paastuh üte pääväga ar' veedata'. Minti kotost ar' jo riide ni tagasi tulti pühapääv. Üüd olti sugulastõ puul, kinkõl olõ-s tutvit, sis võeti korvõsõga munnõ üt'eh ja üüma-jalõ võtt' mõni Pankjavitsa mõisa moonanaane.

Kerkoh papp küüsse patta perrä, ineminõ pidi üles tunsstamma, ütlemmä, õt veiga olõ patanõ, kreesnõi olõ. Kimmähe oll' patt paastuaigu liha vai piimä süüminõ. Patust peeti ka hernidõ varastamist, kuna herne' arvati olõvat jumala silmäviisti sündünü'. Inne jummalarmulõ minekit pidi kimmähe paastma ja patal käuma.

Ho' määne paast, oll' tiidä', õt paastuaol laulõta-i, mängtä-i pilli ni tandsita-i. Poisi' juu-s viina ja suidsuda-s ni mängi-s kaartõ. Suurõh paastuh oll' keelet sannah seebiga mõskõ'. Tsäiu võidsõ miiga juvva', a' tsukriga tohi-s. Tohi-s laulata-minnä' vai saaju pitä'. Ku matusõ' oll' vaia pitä', süüdi paastusüüke. Abielopaari' pidi' hoituma sängüh iholitsõlt kokko puttumast. Johtu lats sündümä ja papp märke vällä, õt tett paastuaol, oll' hädä hukah – papil oll' õigus sääne

Lehte tegevä:

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Sarapuu Indrek, tel 522 0661, e-post: indrek.sarapuu@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit

Välländaja: Setomaa Liit

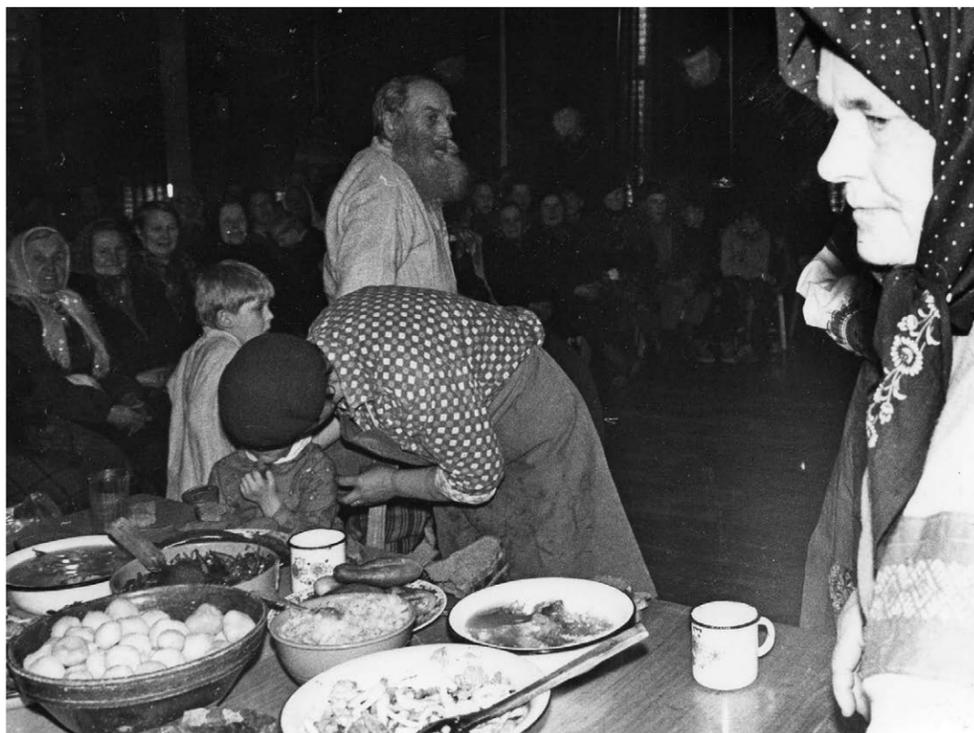
Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Arne, Kruusamäe Meelike, Jüröö Vello, Järvelli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyille@gmail.com
 vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: indrek.sarapuu@setomaa.ee
 Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Paastuaol kanti musta rätti. Linnupuu Anne Obinitsah paastusüüke tegemäh, 1980ndä' aasta.

Eräkögo pilt

Paastuaig

lats ristmälä jättä', a' tuu tähend' Jumala kaitsõlda jäämist. Ar' õks ristiti, a' tõrõlda' sai' vanõmba' kõvastõ.

Suurõmba' paastu'

Aastah loeti neläst tähtsäm-bäst paastust talsipaastu, suurt paastu, piire- ja maafapaastu. Nuu' oll' mito nädälit. Hurda Jakobi abilinõ Sandra Jaan om 1900. a kirotanu, õt „suur paast“ ja „Maarja päävä paast“ omma' setodõlõ „kõkõ kallimba“'. Sügüse paastõti Ilkandralõ ja Mihklilõ nätäl aigu. Aastah oll' viil pallõ ka üt'epäävälitsi paastõ. Nuu' oll' viiristmisõ puulpühäl, jaani-päävä puulpühäl, paasapäävä, viissenjal ja ivanaskoronal. Oll' ka päivi inne pühhi, ku tohi-s päiv otsa midägi süvvä', nigu talsipühi puulpühä, viiristmisõ puulpühä ja lihavõõtõ puulpühä. Vanast paastõti kol' päivä õga nädäli: iispäävä, ku oll' Krõstosõ sündüminõ, kolmapäävä, ku oll' timä maahamüüminõ juudõlõ, ja riide, ku oll' jumalapuja koolupäiv. Peräkõrta jäie' nädäli paastupäivist riide ni kolmapäiv. Vana' inemisõ' peie' kimmäst paastu õga riide.

Inne joulõ nakas pääle talsipaast. Vanast peeti talsipaastu

ka pia kuus nädälit. Talsipaastu aigu süvvä-s lihha ni piimä. Päivä süvvä-s midägi, süüdi sis, ku tähe' taivahe tulli'. Talsipühiga nakas lihasõõgi aig. Lihasoõgi vahe' oll' mõnõvoori pikk, tõnõvoori lühkõkõnõ.

Suur paast vai lihavõõtõpaast oll' kuus-säidse nädälit. Vanarahvas arvas tuud aol perrä, ku Krõstosõ kõrbõh oll' – maaselitsa aigu olõvat lannu ja urbõpühäl tull' tagasi. Peränätäl paastõti kõvastõ, selle õt tuu oll' perämäne nätäl inne Krõstosõ surma. Kiä jovva-s terveht suur paastu pitä', sis edimäist, kesk-mäist ja perämäist nädälit õks pidi. Kallo süvvä-s kolmapäävä ni riide ja paastu peränädälil.

Suurõh paastuh käuti kerkoh patta andist pallõmah. Inne patal käumist kumardõdi kotoh jumalat ja mõtõdi süämeh kõik patu' ar' ja pallõdi andist. Sis küüsti ka uma perre käest andist. Anti suud ja ülti „anna andist“, sis tõnõ üt'el „jummal angu' (and) andist“. Tõnõkõrd anti ummilõ lähemäsilõ kätt ja küüsü andist. Kiä anna-s, sis ülti, õt olõ-i tuul süüd, kiä küüsse, a' tuul, kiä anna-s.

Kerkoh käuti paveedatamah, tuu iist kukki pallõ papilõ anti ka rahha. Pääle paveedatamist õdagu inämb süvvä-s, hiideti niisama magama. Hummogu minti kerkohe, võeti jummalarmu ni anti risti ni pühässi-dõga suud. Pääle jummalarmu võtmist tuul pääväl tohi-s süvvä' kallo vai silkõ. Pääle jummalarmu saamist tohi-s kol' päivä maalõ sülädä', peeti patust. Kiä' papi man ar' käve', nuu' oll' pallõ rõõmsamba', selle õt aasta joesul tettü' patu' oll' andist antu.

Suurõ paastu peränädäli paastõti kõkõ kõvõmbahe: suurõ neläpäivä, suurõ riide ja puulpühä oldas söömälä (kiä joudsõ), ülti, õt tuu ülendäs hinge. Suurõ neläpäivä ja riide mütetä-i, latsõki' pidi' hillä-keiste olõma. Tarõ mõsti ar' tõõsõpäävä ja kolmapäävä, suurõ neläpäivä ja riide olti kerkoh, puulpühä käuti varra sannah, keedeti munnõ, sis minti lihavõõtõst kerkohe.

miis võtt' kotost õks taarikapstid üt'eh. Nuu' oll' länkidõga rattidõ (vankri) pääl üt'eh.

Paastuaol söögikombõ'

Kiä lihavõõtõpaastuh sei koo-renat (keelet süük), sis nuid tõrõdi: vot om patuturbas, igäväne taivanagõl – hindäl olõ-i lihavõõtõgi süvvä', õt pühhi vasta võtta', a' õks vaia paastuh süvvä'! Salahuisi kah tohi-s süvvä', ülti õt petjä pandas tuuh ilmah keelega tulist rauda lakma.

Inne lihavõõtõpaastu oll' saagovin (paastu puulpäiv/puulpühä), sis süüdi säidse vuuri, selle õt suurt paastu peeti vanal aol säidse nädälit ja ku perämäist vuuri õdagu süüdi, sis jäteti kõik söõgi' lavva pääle ni katõti lavvarätiga kinni. Usuti, õt sis tulõva' ka kadonu' hingekese' süüma. Ku süüdäv aig läbi sai ja paast pääle nakas, sis koorena-süük (liha, võsi) viidi ar' nuilõ, kiä' paastu-s. Lõkova küläst olõvat Linna Maria seletõse perrä viidü süük Ruuda küllä tšuhknidõlõ, kiä' pia-s paastu.

Mõnõ' vanõmba' inemisõ' peie' eräle söögitegemisõ anomit – ku muido keedeti niilüldä' süüdävä aol paah, sis paastu aigu paastupaah. Mõnõl oll' eräle luidasagi', õt üt'egi süüdävä aol süüki, määnestki väe- vai piimäsilka suuhu satasi-i. Nigu leinaaol, kanni' vana' naase' ka paastu aigu mustapõhjalist vai otsani musta rätti.

Paastupäivil tohi-s söõgi-lavvah lihha vai piimä manidagi. Johtu üt'el setol olõma eestläsest sulanõ, kiä tuud tiia-s. Paastupäävä tuudi lavva pääle terä', minkõ sisse oll' siät kanebiterist kruusilõ, minkõlõ vett mano valõt. Liim olnu' valgõ nigu rõõsk piim. Sulanõ sis söönü' ja kitnü', õt kanebi-liim sama valgõ nigu piim. Vanaperemisi pahanu' otsani ar', kärähütnü': õgas sul, mõtsõkõl, olõ-i ka paastu aigu meeleh muud ku piim.

Paastuaol söõgi'

Talsipühi paastuh süüdi kallo, nakrit, ritka, sibulit, kapstid, uguritsu, leiba, poslamaaslat, juudi taari vai ilma tsukrullada tsäid. Lihasoõgi aig oll' talvõl talsipühist maaselitsani. Talvõl oll' lehmä' kinni, kana' kah luu-s. Ku mõni lehm ollgi piimäl, sis kohotõdi piim ar' ni soolati püttü. Süüdäväl aol panti tuud soolast kohopiimä liuda ni valõti vett mano, sai hää kõrbätüs. Latsilõ ülti, õt tuu om häräpiim. Munnõ kah paastuaol süvvä-s. Kanol oll' süük kõhnakõnõ, munnõ vähä, nuid hoiõti veiga lihavõõtõst.

Inne suurt paastu oll' maaselitsanätäl, ku lihasüüminõ jäteti maaha (lihahiiteaig), a' piimäsüüki võidsõ viil süvvä' (tõistõ paastõ aigu võidsõ saagovinah õks vil kõkkõ süvvä'). Suurõh paastuh süvvä-i lihha, piimä ni munnõ. Süvväs ritka, kapstid, uguritsu, kallo ja soolasilkõ. Kalasüümisõga oll' nii, õt kalla tohi-s süvvä' suurõ paastu edimätsel, keskmätsel ja peränädälil, nädäli seeh vil kah riide ni kolmapäävä. Öigõ' paastja' süü-s riide ja kolmapäävä inne puulpäivä.

Võiu asõmõl süüdi poslamaaslat ja umah kotoh presit liniasiimne- vai kanebiõlli. Maaslat panti võiu asõmõl ka suurmapudru sisse. Pallõ kas-süüki olõ-s võtta'. A' mõni seto

ültigi, õt „ritk om riide ruug“, tuu tähend õt paastusüük. Must ritk (mustrõigas) foorkatõdi ar' ja valõti taari pääle, tuud rida-liimi sis luidasaga süüdi. Keedeti verevit nakrit (piite), minkõ' siati hapnõkapstidõga kokko, nuid verevit sis kutsti taarikapsta'. Süüdi ka sibula suul-liimi, sibula' tamti soolaga ar', valõti taari pääle ja mano panti vil ka kuivatõt tinte. Kapstidõga kokko tetti ka hernit vai upõ. Silgi' ostõti poodist tün-kõsõga, tuudi kodo. Silgiliim oll' veiga hää ka kuuma kardoh-kaga süvvä'. Paastusüük oll' ka kaarajauhast keedet kiisla. Kaarast tetti ka kamma, terä' kuivatõdi ja jauhatõdi ni vormti pätskõsõ', a' tetti ka viiga säütõlt kamajuuki vai tolõknat.

Pallõ süüdi paastuaol ka kuivatõt vai hapatõt siini. Hap-nit siini hoiõti pütuga külmäh tarõh vai tarõall. Kuivatõt porovikõst keedeti tatiruuga. Porovika' aeti tervelt varda otsa ja panti kuioma. Mu tutvva Ülendi Linda kõnõli, õt näil oll' esä-kotoh sääne pruuk, õt võeti saelaud, minkõlõ oll' nagla' pistü sisse pesset ja sis õga nagla otsa säeti, pää iih, üt' porovik. Ku laud täüs, nõstõti seene' puuljahtunu (oigõhe) ahjo kuioma ja aeti kuionu tati' nõõrä perrä.

Latsõ' ja paastuaig

Latsigi panti paastma, ku jo kol' aastat täüs saiõ ja neläs pääle nakas. Latsi paast õks olõ-s ni kõva ku suuri inemii-sil, a' paastu' tull'. Kiä suta-s vai sõnna taha-s kullõlda', tuud hirmtõdi: ku piimä süüt, lõikas papp keele vällä vai kisk hiusõ' pääst. Hirmtõdi ka tuuga, õt patutegijal kasus keele pääle täpp. Pikä musta habõna peräst pappõ latsõ' pelksi'.

Arvada' om, ku veiga latsõ-kõsõ' oodi', kuna jal' nakas lihha ja piimä saama. Süüdävä aol päivi ülti latsilõ, õt nuu' omma' „kukupäävä“, paastupäävä' oll' „papopäävä“. Väikolatsilõ, tuu jaost õt uut-minõ kipõmbahe lääsi', tetti ka väikest hiiust: lasti inne lihavõõdõt paa all tuhk ar' ilestä', ülti, õt nüüd jummal nakas joba kostmah käuma. Hummogu sis latsõkõsõ' löüdisegi' tsillõ' jälle-kese' (imä oll' sinnä' sõrmõga vaotanu) ja miil lats rõõmsambast – lihavõõdõh olõ-i inämb kavvõh.

Urbõpäävä aigu aeti latsi vällä aiaruudmõ pääle tsõõgatamma. Tuuga olõ-s nii, õt tsõõgataminõ mäanegi lustimäng oll' – pikäst ja põhaligust tsõõgataminõst arvati tulõvat karaõnnõ. Imä lasõ-s latsi inne tarrõgi, ku olõ-s mitmit tunnõ ruudmõ pääl hallüt.

Paastuaol lasta-s latsil tarõh larmi tetä'. Mälehtä eiski umast latsõpõlvõst, ku sõsarõga tõõnõkõrd indsitämmä vai muido kõvva hellü johtu tegemä, sis imä sai veiga pahastsõst. Kiild', õt olgõ' vakka, paastuaig om. Suurõh paastuh tohi-s latsõ' vällä liuglõmma minnä', hirm-tõdi, õt tulõva' suurõ' kahrü' ja veevä' mõtsa. Suurõmba' latsõ' õks vähäl mängä'. Suurõ paastu aigu mängti käkismängõ („kägõsil käuminõ“, „trihvanil käuminõ“, „paalka väskaminõ“) ni ar' arvamisõ mangu nigu „sõrmusõ tsuskminõ“.

Talsipühi paastuh mõistatõdi latsiga mõistatuisi kah, a' sis ku lauta sündü nuuri eläjit, sis jäteti mõistataminõ maaha. Tuud tiiä-i, minkõperäst, a' arvada' õks kafakasu peräst.

Selgusid tänavused Taarka-preemia saajad

Tänavuaastased Hilana Taarka preemiad pälvidvad kaks vägevat meest: Ilmar Vananurm ja Rainer Rahasepp. Mõlemad on jätnud Setomaa ja meie piirkonna kultuurilukku arvestatava jälje.

INDREK SARAPUU

Ilmar Vananurm on tõlkija, luuletaja ja ajakirjanik, kes hiljuti tähistas 75 aasta juubelit, kirjutab raamatuid oma sünnimaast, tõlgib leedukeelseid teoseid eesti keelde ning mängib pilli ja laulab.

Ta on lõpetanud Võru I Keskkooli. Pärast sõjaväeteenistust õppis TÜ ajaloo-keeleteaduskonnas eesti keelt ja kirjandust, Vilniuse Ülikoolis vene keelt ja kirjandust ning stažeeris Vilniuse Ülikoolis leedu keele kateedris ning osales ka Leedu Kirjanike Liidu noorteseleksioonis. Vananurm on töötanud Võru haridusosakonnas kooliinspektorina, Põlva ajalehe Koit ajakirjanikuna, Põlvas ajalehe Lõunakaar toimetajana ja ajalehe Setomaa peatoimetajana. Ajakirjanike Liidu liige. 1968. aastast hakkas Ilmar Vananurm avaldama luuletusi, jutte ja artikleid, eriti Setomaa kohta. Tema sulest on ilmunud mitmed luulekogud, kogumikud ja tõlkeraamatud.

Ilmar Vananurme samanimelisel näidendil põhinev „Petserimaa igatsus“ jõudis Urmas Lennuki dramatiseringu ja Helena Kesoneni lavastusena vaatajate ette Setomaal möö-

dunud suvel. Näidendis leiab kajastust ajakirjaniku Pauli ja Petseri neuu Valli suhtesaaga ja kontrolljoone keskel elamise lugu. „Petserimaa igatsus“ mõjub ühtlasi ajakajaliselt: sunnitud lahusolek ja inimeste elu lõhestav piiride sulgemine on praeguses maailmas liiga tuttav teema. Inimesed ja kohad, piirid ja mälu ei ole valusad küsimused ainult Petserimaal. Näidendit „Petserimaa igatsus“ etendatakse selgi suvel Setomaal Säpina külas asuvas Heina küünis.

Rainer Rahasepp on mitmekülgne loojanatuur, kes ametilt politseinik, ent tung oma koduse seto keele ja kultuuri järele kumab igas tema ettevõtmises. Kirjutada on talle meeldinud lapsepõlvest. Eelmisel aastal ilmus kakskeelne lasteraamat „Mamma jutustused. Mamma jutusõ“, mis pühendatud Raineri lapselapsele ja kirjutatud seetõttu, et inimesed asuks senisest enam huvi tundma enda juurte vastu. Ka järgmine setokeelne raamat nägi hiljuti päevavalgust – „Ma saisa suurtii veereh“. Seto keeles kirjutamine ja raamatute kirjutamine on Rahaseppa suurimaks hobiks ja väljakutseks. Ülemöödunud aastal pälvis kõrge seto kultuuri tunnustuse, Anne Vabarna preemia Raineri ema Maria Rahasepp.

Mõlema kandidaadi preemia summaks on 500 eurot ning preemiate ja tänukirjade üleandmine toimub reedel, 25. märtsil Obinitsa muuseumis.

Preemiate väljaandmist teevad Kultuuriministeerium ja Setomaa Vallavalitsus.

Ilmar Vananurm.

Foto: Harri A. Sundell

Rainer Rahasepp ema Maria Rahaseppaga 2020. aasta Anne Vabarna preemia üleandmisel.

Foto: Indrek Sarapuu

Daisy Kudre Schnyder kahekordistas oma MM-medalite arvu

Daisy Kudre Schnyder võitis hiljuti lõppenud suusaorienteerumise maailmameistrivõistlustel kuldmedali sprindis ja lühirajal ning koos Mattis Jaamaga pronksmedali sprinditeates.

REIN ZAITSEV

Eelmisel aasta MMil Käärikul tõestas Daisy enda kuulumist ala maailma paremiku ja võitis samuti kaks kuldmedalit ning pronksi ning nüüd võib öelda, et kahe viimase aasta parim suusaorienteeruja naistest on just tema.

2022. aasta maailmameistrivõistlused toimusid 14.–19. märtsil Soomes Lapimaal Kemi-Kemimaa regioonis. Värskast 1000 km põhja pool olid ette valmistatud väga head ja orienteerumistehniliselt keerulised rajad ning sama võib ütelda võistluste korralduse kohta. Võistlusprogramm oli sama mis eelmisel aastal, sprint, tagaajamisvõistlus, lühirada ja sprinditeate.

Esimesel päeval olid kavas sprindidistantsid, kus võistlus on kiire ja tehniline, ning võistlus kujunes väga haaravaks. Naiste esikolmik mahtus ühe sekundi sisse. Ajaga 11.36 krooniti võitjaks Daisy, ajaga 11.37 jagasid teist kohta Salla Koskela Soomest ja Anna Magdalena Olsson Rootsist.

Teisel võistluspäeval oli kavas tagaajamisvõistlus, kus startid sprinditulemuste järgi. Daisy tegi raja esimesel kolmandikul orienteerumisvea ning langes ligi kolmeminutilise kaotusega teise kümne keskele. Hea sooritusega tõusis Daisy lõpuks kaotusega 1.07

viiendaks. Võitis Linda Lindkvist Rootsist, teine oli Koskela ja kolmas Anna Ulvensoen Rootsist.

Peale puhkepäeva võisteldi lühirajal. Daisy võitis ülekaaluka võidu ajaga 36.43, teise koha saanud Lindkvist kaotas 1.11 ja kolmanda koha saanud rootslanna Evelina Wickbom 1.28.

Viimaseks alaks oli segavõistkondade paarissprinditeate, kus kummalgi võistlejal tuleb rajal käia kolm korda. Daisy võistles koos Mattis Jaamaga, kes samuti Värskas OK Peko liige. Daisy ja Mattis püüsid kogu võistluse liidrite hulgas ja lõpetasid kolmandana Norra ja Rootsi järel.

Värskas OK Peko liikmetest oli MMil stardis veel Doris Kudre. Kahjuks jäi võistlustele sõitmata COVID-19 viirusesse nakatunud Kevin Hallopil. Samas kohas toimunud juunioride maailmameistrivõistlustel võistles Olle-Ilmar Jaama ja noorte Euroopa meistrivõistlustel Timo Kudre.

Kõik OK Peko liikmed tegid tubli võistluse. Mattis Jaama saavutas MMil sprindis üheksanda koha, jälitussõidus ja lühirajal 15. koha ning Doris Kudre lühirajal samuti üheksanda koha, sprindis ja jälitussõidus 16. koha.

Suurepärase tulemuse tegi alles esimest aastat juunioride seas võistlev Olle-Ilmar Jaama, kes võitis ühisstardiga sõidus pronksmedali. Sprindis ja lühiraja võistluses tabas teda ebaõnn, kui tal mõlemal võistlusel murdus suusk.

Noorte EMil saavutas Timo Kudre tubli viienda koha ühisstardiga sõidus, kaheksanda koha sprindis, 13. koha lühirajal ja teatevõistlustel võistkonnaga kuenda koha.

Massipiirang valla teedel

Setomaa vallavalitsus otsustas sulgeda alates 16. märtsist kõik riiklikku teeregistrisse kantud Setomaa valla kohalikud pinnas- ja kruusakattega teed üle 8 tonni registri-massiga transpordivahenditele kuni korraldust muutva õigusakti vastuvõtmiseni.

Piirang ei kehti Setomaa vallas korraldatud jäätmeeveo teenust pakkuvatele AS Eesti Keskkonnateenused jäätmeeveokitele.

Vajadusel toimub liiklemine neil teedel vallavalitsuse loal lepingu alusel 3000eurose tagatistrahaga tasumisel. Tagatistrahaga tagastatakse, kui tee kasutamise liiklemise loa saaja poolt on lõpetatud ja valla tee on viidud kasutaja poolt vähemalt kasutamiseesse seisukorda.

Vallavalitsuse majandusspetsialistil on õigus väljastada tasuta luba tee ühekordselt kasutamiseks.

Setomaa Vallavalitsus

Noored Setomaale programm on avatud

Noored Setomaale programm on avatud 21. märtsist kuni 28. aprillini 2022. Programmi eesmärk on tagada peredele paremad elutingimused ning seeläbi toetada noorte Setomaale jäämist ja tulemist, pidurdada noorte lahkumist Setomaalt, kindlustada piiriäärsete valdade püüasustust ning aidata kaasa Setomaa elanike arvu suurenemisele.

Taotlused tuleb esitada e-postiga aadressil vald@setomaa.ee hiljemalt 28.04.2022 (k.a). Käsi postiga saab esitada taotlused Setomaa Vallavalitsuse kantsleisises või valla teeninduspunktidest hiljemalt 28.04.2022 kell 16.30.

Programmist toetuse taotlemise aluseks on Riigihalduse ministri 19.05.2020 määrus nr 20 „Noored Setomaale programm“ mille kohaselt saavad toetust taotleda 21–40 aasta vanused isikud, kelle elukoht rahvastikuregistri andmetel taotluse esitamise tähtpäeva

Kohustuslikud lisadokumendid

- Projekti eelarve.
- Omafinantseeringut toendav garantiikiri.
- Taotleja CV.
- Motivatsioonikiri.
- Vähemalt kaks võrreldavat hinnapakumust. Juhul, kui vastavate tööde teostajale on seatud erinõudeid, peavad hinnapakumused olema esitatud vastavat õigust omava ettevõtja poolt. Kui võrreldavaid hinnapakumusi pole võimalik esitada, tuleb esitada vastavad põhjendused ning hinnakalkulatsioonid.
- Ehitusluba või ehitusteatis, (juhul kui teostatavad tööd seda eeldavad; võib esitada ka pärast kohaliku omavalitsuse otsuse tegemist).
- Ehitusprojekt (sõltuvalt sellest, kas tööde teostamiseks on vaja ehitusluba või ehitusteatis).

seisuga on Setomaa vald. Toetatakse programmi nõuetele vastavate eluruumide ehitamisega kaasnevat abikõlblikke kulusid, et tagada eluruumides paremad elutingimused, sh. eluruumi üldehitustööd, elektritööd, hoonesiseste tehnosüsteemidega seotud tööd, küttesüsteemide ja küttekolletega seotud tööd. Korterite puhul ainult korterisisesed tööd. Era-

mute puhul toetatakse ka hoonetehniliste tehnovõrkudega seotud töid.

Maksimaalseks toetuse määraks ühe taotluse kohta on 6670 eurot.

Setomaa Vallavalitsus

Täiendav info:

- Ulvi Oper, Setomaa valla arendusspetsialist, e-post: ulvi.oper@setomaa.ee

Daisy Kudre Schnyder.

Foto: Risto Luodonpää

24. veebruar on eestlastele tähtis päev me ajaloos ja nii ka Setomaal. Vabariigi aastapäeval on alati heameel jagada tunnustusi valla inimestele, kes on oma tegevuses millegagi silma jäänud. Sügav kummardus tehtu eest ja loodan, et kõigil teil jätkub jõudu panustada ka edaspidi koduvalla heolusse.

Sama päev ei olnud aga rõõmustav kogu maailmale, sest Venemaa tungis oma armeega Ukrainasse ja juba kuu aega käib Euroopa ühes suurimas riigis Ukrainas täiemahuline sõda. Sellega seoses on kogu maailma majandus pea peale pööratud ja see mõjutab mitmete kaubagrupid osas ka meid. Oluliselt on kallinenud kõik kütte- ja energia- toorainete hinnad, mis tõstab oluliselt tellitud teenuste osutamise hindu alates lumelükkamisest kuni toasoojani välja. Peame selles uues olukorras toime tulema ja olema solidaarsed Ukraina toetuseks, erinevatest hinnatõusudest ülesaamiseks. Samuti asume geopoliitiliselt väga tundlikus piirkonnas ja peame olema valmis ettenägematuteks olukordadeks.

Setomaa vallavalitsus on valmistunud samuti sõjapõgenike vastuvõtuks ja juba on ka Setomaa valda sõja eest varju tulijad jõudnud. Enamuses on need inimesed naised ja lapsed ja meie eesmärk on üles näidata hoolimist ja arusaamist!

Samas peab tavaelu edasi minema ja argipäeva peab mahtuma ka rõõmsaid päikesekiiri. Spordirahvas tuli kokku ja vallavalitsus jagas parimatele tänukirju. Väga hea meel oli näha sporditegijaid koos ja peale väikest eeskava jätkus omavahelist juttu kauemaks.

Avatud on valla arengukava uuendamine. 29. aprillini saab arengukavasse teha ettepanekuid, mida hiljem volikogu arutama hakkab. Samas on avatud valla elanikelt tagasiside saamiseks rahuloluküsitlus, mis on tähtis tulevikus asjade parendamiseks!

Kaunist kevadet!

RAUL KUDRE,
Setomaa
vallavanem

Setomaa Vallavolikogu istung 22.02.2022

- Kuulati OÜ Setomaa Haldus juhataja Raul Lepa ettekannet osaihuingu tegevusest.
- Rein Järvelill tutvustas Seto Kongressi Vanemate Kogu heaks kiidetud seto keele arenguplaani.
- Muudeti Setomaa Valla- volikogu 29.03.2018 määrust nr 4 „Setomaa valla põhimäärus“ – lisati koosoleku või istungi kaugosalusega läbiviimise sätted.
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 23.11.2017 määrust nr 2 „Setomaa Vallavalitsuse põhimäärus“ – täpsustati vallavalitsuse teeninduspunkti aadresse ja hallatavate asutuste loetelu.
- Otsustati anda Setomaa valla aukodaniku tiitel Anni Lahele, Laine Lõville, Minna Hainsoole ja Valdur Helmile.
- Otsustati algatada Setomaa valla arengukava muutmise aastateks 2022–2031 ja kinnitada arengukava, investeeringute kava ja eelarvestrateegia muutmise ja eelnõu koostamise ajakava.
- Valiti Setomaa Vallavolikogu revisjonikomisjoni esimeheks Aivar Adari, aseesimeheks Margus Palok ning liikmeteks Karel Koomägi, Imre Liivago ja Üllar Tamm.

Kriisiks valmistumine toob meelerahu

Kriisi korral on kõige olulisem, et inimesed oleksid selleski hästi valmistunud – kodus on olemas varud ning läbi on mõeldud kriisilukkorras tegutsemise plaanid. Kui tegevused on aegsasti läbi mõeldud ja varude eest hoolt kantud, saabub ka meelekindlus, et kriisi korral on iseseisev toimetulek mõneks ajaks tagatud.

Kõige haavatavamad on kriisi korral linnaelanikud ning ennekõike kortermajades elavad inimesed. Lisaks on kehvem valmisolek muukeelsetel ning 65-aastastel ja vanematel Eesti elanikel. Mida suurem on kriisi, seda rohkem võtab abi kohalejõudmine aega.

Kodus peavad olema seitsme päeva varud

Eestile ei ole täna otsest sõjalist ohtu. Venemaa sõjalise agressiooniga Ukraina vastu kaasnevad sellegipoolest mõjud kogu Euroopale, sealhulgas Eestile. Esineda võib näiteks elektrikatkestusi või küberrünnakuid, teisisõnu tavalise elukorralduse häirimist. Seetõttu saab igauks end ette valmistada, vaadates üle oma küberkäitumise, hoides kodus seitsme päeva kriisivaru ning autol kütusepaagi täis. Läbi tasub mõelda alternatiivsed sidevahendid ja valgusallikad ning muretseda matkapriimuse või gaasigrilli, et varutud toiduaineid ka valmistada saaks. Ükski inimene ei saa hakkama ka veeta, mistõttu peaks vee varumisel lähtuma teadmistest, et inimene vajab kolm liitrit vett päevas (kaks joomiseks ning üks toiduvalmistamiseks) ehk 21 liitrit nädalas.

Kriisilukkorras valmistumise meelepea:

- Mõttele, milliseid vahendeid ja varusid vajab su pere, et iseseisvalt ühe nädala jooksul hakkama saada. Arvesta võimalusega, et kriisilukkorra tõttu ei saa kodust lahkuda, kaubad ei ole kauplustest kättesaadavad või muud eluliselt tähtsaid teenused (elekter, vesi jm) ei toimi.
- Mõttele, kus ja kuidas varusid hoida, et need oleksid lihtsasti kättesaadavad sulle ja sinu lähedastele.
- Igapäevaselt mittekasutatavaid vahendeid on soovitatav pakkida eraldi kotti. Osa evakueerimiseks vajalikest vahenditest on mõistlik hoida autos, näiteks mobiiltelefoni auto-laadija, teedeatlant, lumelabidas jmt.
- Uuenda varusid regulaarselt.
- Põlevmaterjali (vedelkütus, gaas, küttepuud jne) varumisel järgi tuleohutusnõudeid ja hoiustamise tingimusi.

Varjumine

Varjumise vajadus tekib juhul, kui ohu korral inimeste evakueerimine ei ole kas võimalik või otstarbekas. Varjumine võib olla vajalik ennekõike rünnaku korral relvakonfliktis, aga ka näiteks radioaktiivse saaste, laiaulatusliku loodusõnnetuse või mõne muu sündmuse korral, mil piirkond muutub ajuti-

Foto: päästeamet

Pane tähele!

- Olulised telefoninumbriid**
- Hädaabinumber 112
 - Riigiinfo telefon 1247
 - Perearsti nõuandetelefon 1220
 - Elektrilevi rikketelefon 1343
 - Maanteeinfo 1510

- Olulised veebileheküljed**
- Kriis.ee
 - Olevalmis.ee ja rakendus „Ole valmis!“
 - Rescue.ee

selt elamiskõlbmatuks. Tasub läbi mõelda, mida pereliikmed vajavad, et kodust eemal olles hakkama saada, sest õnnetuse korral pakkimiseks aega ei jää. Kui ametiasutused on andnud käsu varjuda ning inimene juba on kusagil hoones – kodus, koolis, tööl või kas või poes –, siis tuleb sinna jääda. Eemale tuleb hoida akendest ja rõdudest ning kuulata edasisi suuniseid. Juhul, kui ollakse näiteks tänaval, siis on Eestis ehitisi, kuhu võib vajadusel peitu minna. Varjendiks sobib rajatis, mis on (soovitatavalt) betoonist, maa all ja ilma akendeta – näiteks maa-alune parkla või tunnel. Enda läheduses tuleb hoida mobiiltelefon koos laadijaga, et saada edasisi juhiseid. Käepärast tasub hoida laetud akupank.

Ka korteriühistud peavad valmis olema

Et võimalikult hästi kriisidega toime tulla, peab igal korteriühistul olema plaan, kuidas käituda ja mida teha, kui elamus

katkeb veeteenus, kaugküte või elekter.

Millele tähelepanu pöörata:

- Kas maja kõik elanikud saavad kriisi korral ise hakkama või on ühistu tasemel kokku lepitud abivajavate elanike abistamine? Ühistu liikmetel on olemas oma kontaktid ning juhtidel teada teenuse osutajate ja omavalitsuse kontaktid, kuhu võivad helistada.
- Igasuguste sõlmpunktide juurdepääsude võtmed olgu erinevatel inimestel, mitte ainult ühel.
- Uste, väravate, tõkkepuude jms avamine elektrikatkestuse korral – need peaksid olema avatavad ka mehaaniliselt. Samamoodi peaks muid tehnoosadmeid (signalisatsioon, küte, konditsioneer vms) saama katkestuse korral manuaalselt juhtida.
- Kui majas on lift, siis varustada see juhendiga, mida teha lifti ootamatul seiskumisel.
- Kaugküttesüsteem jätkab enamasti elektrikatkestuse korral toimimist, kuid soojus ei jõua trassidest majja. Mõelge läbi, kas teie maja vajab elektrikatkestuse korral generaatorit.
- Pikemaajaliste vee- ja kanalisatsioonikatkestuste puhuks saab vajadusel tellida välikäimlaid ja veemahuteid.
- Ühistul on mõistlik koguda infot, millistel elanikel on võimalikult kiiresti teha vajalik ettevalmistusi elama. Samamoodi tasub kaardistada majaelanikud, kes iseseisvalt lahkuda ei suuda ning vajavad selleks abi. Nendest tasub ka omavalitsusele teada anda.

Kuidas helistada hädaabinumbrile, kui operaatoril pole levi?

- Tee SIM-kaart telefonis mitteaktiivseks. Nuppudega telefonist võta lihtsalt SIM-kaart välja ja helista seejärel 112.
- Nutitelefoni tuleb taaskäivitada ja jätta seejärel SIM-kaardi PIN-kood sisestamata ning helistada 112. Pärast hädaabikonet aktiveeri SIM-kaart uuesti. Vaid aktiveeritud SIM-kaardi korral saab päästekorraldaja levi olemasolul sulle tagasi helistada, kui selleks tekib vajadus.
- Kui igasugune telefonside puudub, mine abi kutsuma lähimasse päästekomandosse, politseijaoskonda, kiirabi baasi või haigla erakorralise meditsiini osakonda.

Seitsme päeva soovituslik varu:

Joogivesi

- 2 liitrit inimese kohta ööpäevas, lisaks 1 liiter inimese kohta ööpäevas toidu valmistamiseks

Toit

- Pool varudest ei tohiks vajada valmistamist.
- konservid
 - pakisupid
 - kuivikud
 - pähklid, kuivatatud puuviljad
 - küpsised, maiustused, müslibatoonid, mesi
 - vajadusel beebitoit

Esmaabivahendid

- esmaabivahendite komplekt

Hügieenitarbed

- seep
- desinfitseerimisvahend
- tualettpaber
- pabersalvrätid
- niisked puhastuslapid
- suured prügikotid (50 l)

Valgusallikad

- taskulamp ja varupatareid / päikesepatarei või dünamoga töötav taskulamp
- patareitoitel lamp või latern ja varupatareid / petrooleumilamp koos lambiõliga
- tormilatern
- küünlad
- tikud

Raadio

- patareitoitel raadio ja patareid mitmeks kasutuskorras / päikesepatarei või dünamoga raadio

Tööriistad

- nuga
- käärid
- kleiplint
- kile

Söögiriistad

- ühikordsed toidunõud
- konserviavaja

Ravimid

- retseptiravimid
- valuvaigistid
- palavikualandajad
- allergiavastased ravimid
- seedehäirete ravimid
- põletusvastane vahend
- külmetusvastased ravimid

Küttematerjal

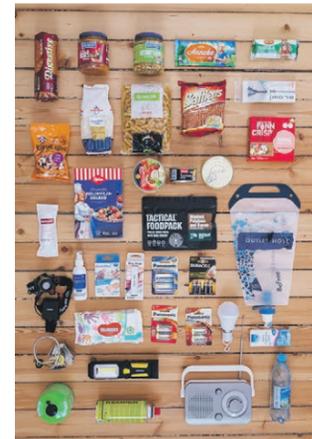
- vedelkütus
- gaas
- küttepuud

Akupank

- akupank mobiilsete seadmete laadimiseks

Muu vajalik

- sularaha pere vajaduste katmiseks ühe nädala jooksul
- mask hingamisteede kaitseks (näiteks tolmu mask)
- tulekustuti ja -tekk
- autokütus
- vajadusel lemmikloomatoit ja lemmiku ravimid

Setomaa Muuseumide suvi töötab tulla tihe

Küsimustele vastab Setomaa Muuseumide juht Merily Marienhagen

Kõrghooaeg on Setomaa Muuseumides kohe-kohe algamas. Kuidas valmis olete?

Tõesti, päikegi annab juba märku, et kõrghooaeg on ukse ees. Ilmselt kaks kuud veel ja muuseumitöötajad peavad jooksudressi selga panema, et väsimatult läbi suve spurtida. Elame ajal, mil tuleb olla paindlik. Ühe aastaga, mis ma muuseumist rohkem-vähem eemal olin, olen nii mõnegi kogemuse võrra rikkam ja elukogenum. Toimunu üle järele mõeldes olen taibanud, et paindlik tuleb olla, loomulikult teatud piirini. Teeme muuseumis ettevalmistusi, et meie ideed saaksid ellu kutsutud, arvestades külaliste vajaduste ja meie võimalustega. Inimesed teevad täna selleks tööd, et suvetegevused laabuks ja sügistalvisel ajal tegutsemise ei seiskuks. Uuendame näituste keskkonda ja valmistame ette huvitavat ürituste programmi.

Mida uut tänava Setomaal avastada saab?

Mis Setomaal toimub? Ega ma täpselt teagi. Kindlasti suuremad üritused nagu Seto Folk, Ostrova Festival, Taarka Pärimusteatri „Petserimaa igatus“, kostipäiv ja kuningriik. Treski Küünis on pidu põlvini. Suvi Setomaal töötab tulla traditsiooniliselt tihe. Nii küllaline kui ka kohalik võib kindel olla, et päev on sisustatud. Muuseumiski võib leida igakuiselt mõne ürituse, mida külastada. Saatse muuseumis avame

13. mail uue püsiekspositsiooni „Igal ajal on piirid“. Näitus avab piire ja pakub külastajale võimaluse muuseumi õuealal ka füüsilisi piire kogeda. Oleme Saatse muuseumi välialale loonud maastikumängu, mida saab nii nutitelefoni kui ka raadio-saatjatel mängida. Juuni alguses on põhjust jälle Saatse tulla Saatserinna sõirapäevale 16. juunil. Sõir sai sellel aastal ka erilise märgi. „Sõir“ on Euroopa Liidu geograafiliste tähistate nimekirjas. Selle tähise on saanud 3200 toodet, millest võib-olla tuntuim on „Champange“. Täpselt sellest märgisest juba sõirapäeval Saatse, mille kulminatsiooniks võib pidada Saatse külaplatsi avamist – teatri ja tantsuga.

Talumuuseumi plaanime tuua lehma, lambaid ja kanu. Kui muuseumi perenaine Külli koos loomadega pensionile läks, jäi talulaut tühjaks ja kõledaks. Muuseum võttis endale ülesandeks Külli alustatud loomapidamistraditsiooni jätkata. Mis talu see on, kui loomi ei ole? Olemegi nüüd kokku saanud pundi inimesi, kellele on loomad olulised ja kes on nõus oma aega loomadele panustama. Talumuuseumi on sellel suvel oodatud kõik kodulooma-, aia- ja kanimehvilised. Seto nimedest ja perenimede panekust 100 aastat tagasi on näituse kokku pannud Vahur Aabrams, Ode Oras ja Maarja Meeru. Setomaal ringi liikudes tasub kindlasti kas või ühestki muuseumist läbi astuda. Kuigi kõigis

avame seto kultuuri pisut erinevalt. Kui teil on huvi seto kultuuri, keele ja lauluga tutvuda, siis on põhjust tulla Obinitsa muuseumi perenaise Sarve Öie jutule. Kui aga juhtute Värska kanti, siis Reegi majas saab aja maha võtta. Kohv, kook, siis ujuma või sõit vesiratta, ratta või paadiga – turgutab kindlasti meelt.

Setomaa suvi töötab tulla tihe. Milliseks see lõpuks kujuneb, see sõltub meist endast.

Oli väikesest puhkusest ka kasu? Kas jäid Ivo Posti kohusetäitmisega rahule?

Ma olin küll lapsehoolduspuhkusel, aga tegin endale ülesandeks Saatse piiriteemalise näitusega tegeleda. Piir kui fenomen nii ühiskondlikul kui isiklikul tasandil on huvitav. Näituse tegemise käigus õppisin seto kultuuri paremini tundma ja sain teada, et nt piiride tõmbamine on inimesel loomuomane. Seeläbi korrasime meid ümbritsevat maailma ja loome endale vajalikku turvatsooni. Püüdes mõtestada seto kultuuri, jõudsin veendumusele, et „piir“ selles kontekstis on mõõdapääsmatu. Piir on üheks seto identiteeti kujun-

davaks omaduseks. On piire, millega meil on lihtsam toime tulla, ja neid, mida meie mõjutada ei saa. Üldse, need kultuurid, mis on n-ö piiripealsed, on väga isemase dünaamikaga.

Kas ohjad on kindlalt peos? Kui sa nii küsid, siis pole kunagi ratsutanud ja ei teagi, kuidas on ohje käes hoida – tundub väsitav. Pildikeeles rääkides, siis näen pigem seda üritust kui voolavat liiva, mis sõrmede vahelt niriseb. Ma olen pigem sellises vaateleja rollis. Kui mõni kivi voolu, nirisemist, liikumist segab, siis pean enda ülesandeks see kõrvaldada või leida lahendus, kuidas see kõrvaldada. Valida võime ükskõik missuguseid metafoore. Mul on oma nägemus, millega ma Setomaa Muuseumidesse tööle kandideerisin, selle nägemuse suunas liigun ka edasi. Samas tean ka öelda, et see nägemus ei ole midagi jäika. Koostöös muuseumi meeskonnaga ja teiste huvilistega vormub meil kindlasti loominguline ja tore pilt muuseumi tulevikust.

Puhkusest oli kindlasti kasu. See andis aega kõike tehtud distantilt jälgida. Mõtskleda selle üle, mis sai hästi ja mida oleks saanud veelgi paremini teha. Ma arvan, et selline koraks eemal olemine oli kasulik nii organisatsiooni kui ka isiklikus plaanis.

Niipalju kui ma kõrvalt jälgisin, võin kindlasti rahul olla Ivo tegemistega Setomaa Muuseumides. Tore on muidugi see, et Ivo läks edasi Maanteemuuseumi. Maanteemuuseumi minu muuseumitööteekond algas. Veelgi toredam on hakata nüüd koos Kagu-Eesti muuseumimaastikku kujundama.

Küsis **INDREK SARAPUU**

Lahkelt lahku ...

Partnerlussuhte lõpp esitab vanematele väljakutse luua üksteisega teistsugune suhe. Kuigi endine abikaasa või elukaaslane ei ole enam partner püsisuhtes, on ta endiselt tähtis ja asendamatu vanem lapsele. Tihti pöörduvad lapsevanemad lapsega seotud vaidluste lahendamiseks kohtusse, kuid praktika näitab, et kohtumenetluse käigus kipuvad vanad pinged pigem süvenema. Aina enam soovitatekse vaidluste korral pöörduda just perelepitaja juurde.

Alates 2021. aasta septembrist alustas Sotsiaalkindlustusamet riikliku perelepitusteenuse pilootprojektiga, mille raames on lapsevanematel võimalus saada tasuta perelepitusteenust. Pilootprojekti eesmärgiks on nii teadlikkuse tõstmine perelepitusteenusest kui ka ettevalmistus riikliku perelepitusteenuse järele. Perelepitusteenust osutavad perelepitajad, kes on lõpetamas väljaõpet riiklikul perelepituse aluskoolitusel.

Kui seni on suur osa lapsevanemate erimeelsuste lahendamisel jäänud omavalitsuse lastekaitsetöötaja õlgadele, siis nüüd on võimalus suunata pered pilootprojekti osalevate professionaalsete perelepitajate vastuvõtule. Teenuse saamiseks tuleb pöörduda kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja poole, kes suunab juba edasi perelepitaja vastuvõtule. Samuti võivad teenuse saamiseks pöörduda meie poole lapsevanemad ise, ilma kohaliku omavalitsuse suunamiseta.

Perelepituse eesmärk ei ole lepitada või taas ühendada lahku läinud abikaasasid või elukaaslasid, vaid vanemlussuhte raames last säästva koostöö otsimine. Perelepitusteenus on mõeldud ühise alaealise lapse või laste lahku läinud või lahkumisevatel lapsevanematele, kel ei ole õnnestunud kokku leppida lapse elukorralduslike küsimustes (näiteks lapse tulevane elukoht, vanema-lapse vaheline suhtluskord, ülalpidamine ja teised lapse kasvatamisega seotud küsimused). Perelepituse eeliseks on, et see on kiire, soodne, vaimset tervist säästev ning lapse heaolu arvestav meetod.

Perelepitusse oodatakse lapsevanemaid, kes on lahku läinud või lahku minemas, kuid kellel endise kaaslasega ei õnnestu koostöö alaealise lapse (või laste) elukorralduslike küsimustes. Perelepitus on vabatahtlik teenus, kus peavad koos osalema mõlemad lapsevanemad. Seega peab initsia-

tiiv ning tahe koostööks olema mõlemal lapsevanemal. Vanematelt ootame valmidust vaadata tulevikku, leppida kokku pere uus elukorraldus ühiste laste huvides. Tuleb meele pidada, et juhul kui vanemad lähevad lahku, lõpeb nende paarisuhte – vanemlussuhte aga jätkub, sest laps vajab endiselt mõlema vanema tuge.

Perelepituse meelepea

- Perelepitus on vabatahtlik.
- Perelepitus on lapsevanematele kiirem, soodsam, vaimset tervist säästvam ning lapse heaolu paremini arvestav meetod, mille raames sõlmitud vanematevahelised kokkulepped on efektiivsemad kui kohtumenetluses.
- Vanemad on võrdsed ning nad otsivad lapsele parimat võimalikku lahendust ise.
- Perelepitaja on neutraalne vahendaja, kellel on professionaalsete teadmised ja vastav väljaõpe.
- Perelepitus ei sobi vägivaldsete suhete korral, sest lapsevanemad ei ole sellisel juhul võrdsed osapooled. Täpsustamiseks ja endale sobiva teenuse leidmiseks helista koordinaatorile.
- Perelepitus pakub võimalust teha kokkulepped kohtuväliselt ja jääda toetavateks lapsevanemateks ka peale lahkuminekut.

Sotsiaalkindlustusamet

Pane tähele!

Perelepitusteenusele saab pöörduda, kirjutades e-posti aadressile perelepitus@sotsiaalkindlustusamet.ee.

Võta ühendust meie teenuse koordinaatoritega:

- Liilia Mänd, tel 5886 2296, e-post: liilia.mand@sotsiaalkindlustusamet.ee, eesti ja vene keel;
- Anna Vorobjova, tel 5309 7229, e-post: anna.vorobjova@sotsiaalkindlustusamet.ee, eesti, vene ja inglise keel;
- Jekaterina Link, tel 5323 0604, e-post: jekaterina.link@sotsiaalkindlustusamet.ee, eesti ja vene keel;
- Sigrit Tammiste, tel 5918 9130, e-post: sigrit.tammiste@sotsiaalkindlustusamet.ee, eesti, inglise ja vene keel;
- Kätlin Ojaments, tel 5323 3957, e-post: katlin.ojaments@sotsiaalkindlustusamet.ee, eesti ja inglise keel.

Perelepituse kohta leiab rohkem infot Facebooki lehel „Riiklik Perelepitusteenus“ või <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/riiklik-perelepitus>.

Obinitsas peeti rahvakalendri tsirgupäeva

9. märtsil oli rahvakalendri järgi tsirgupäev. Sel ajal pöörab 40 lindu „suu suvõ poolõ, pää päävä poolõ“ ja hakkab kodu poole lendama. On tsirgukuhk linnupäev, Setomaal ka sorokasveet.

Lindude ootamine ja saabumine on olnud alati erilisel tähenduslik. Kevadekuulutajate saabumine paneb südame kiiremini põksuma ja toob suule rõõmsad tervitussõnad.

Obinitsa Külakeskuses kuuldasime sel päeval Eesti Ornitolooiaühingu loengut lindudest, meisterdasime pesakaste ja sõime ära linnukujulise kringli. Lõpuks läksime õue, et vaadelda hoovis lendavaid linde, leidsime rähni „sõõgilaua“ ja saime aru, et kevad ei ole enam kaugel. Oli põnev, lõbus ja hariv päev!

Üritusel osalesid lapsed Meremäe Koolist ja Obinitsa Lasteaiast. Aitäh Setomaa Vallavalitsusele!

VARJE KUUSIK

Obinitsa Külakeskus

Lapsed tsirgupäeval pesi kopsimas.

Foto: Varje Kuusik

SETOMAA HOOLDEKODU HOOLDUSTÖÖTAJA

Pisike ja hubane Setomaa Hooldekodu ootab oma meeskonda hooldustöötajat, kelle tööülesanneteks on hooldekodu klientide igapäevatoimingutes toetamine, abistamine ja juhendamine.

Hooldustöötaja peaks olema abivalmis, kannatlik ja kohusetundlik. Pakume väljaõpet kohapeal, toitlustamist ja tööd graafiku alusel (2 päeva töö ja 2 vaba, tööaeg kella 8–20).

Lisainfo tel 525 4211 või setomaa@hooldekodu.ee.

Ootame sind proovipäevale ja sobivuse korral võid alustada juba homme!

Setomaa valla arengukava 2022-2031

Setomaa Vallavalitsus teatab, et Setomaa valla kehtiva arengukava 2021–2031 muutmiseks ettepanekute esitamine vallavalitsuse kantseleisse toimub avaliku väljapaneku perioodil **1. märtsist 29. aprillini 2022**.

Arengukavaga on võimalik tutvuda Setomaa valla kodulehel <https://setomaa.kovtp.ee>.

Ettepanekud arengukavale palutakse esitada avaliku väljapaneku kestel kirjalikult Setomaa Vallavalitsuse kantseleisse (vald@setomaa.ee või Pikk tn 12, Värskas alevik, Setomaa vald, Võru maakond 64001).

Setomaa valla arengukava 2022–2031 avalik arutelu toimub 30. mail Värskas Kultuurimajas.

Jäätmete põletamine kahjustab keskkonda ja tervist

MOONIKA PINDIS

Setomaa valla keskkonnaspetsialist

Jäätmete põletamine küttekoldes

Kohtküte on selline kütmissüsteem, kus kütteseade asub köetavas ruumis, näiteks kamin, ahi, leso ja soemuür. Kohtküte on Eestis olnud enimkasutatav küttesüsteem sajandil ning hinnanguliselt on meil Eesti majapidamistes 400 000 ahju. Kütteperioodil on ahjute oluline õhusaaste allikas, mis muudab õhualatunde linnades tunduvalt halvemaks – põlemisel eralduvad ohtlikud ained, mis saastavad õhku ja kahjustavad meie tervist.

Kas tead, et valesti kütmine kulutab liigselt puid, annab vähem sooja, saastab keskkonda ja kahjustab tervist?

Küttepuid, mille niiskussisaldus on üle 20%, ei loeta ahjus põletamiseks piisavalt kuivaks. Niisked puud ei sütti ahjus korralikult ning süttimisfaas venib märksa pikemaks – see omakorda suurendab märgatavalt vingugaasi ja peenosakeste arvu õhus. Parimad küttepuid on lepp, haab ning kask, kuna neil on kõrge kütteväärtus.

Kui õues läheb külmaks ning kodu tahab kütmist, tundub, et ahju võikski justkui kõike visata, sest ahjus toimub ju põlemine ning mittevajalikud asjad kaovad. Mõnikord kasutatakse prügpõletamist ka kulude vähendamise viisina. Majapidamisse tellitakse kõige väiksem prügikonteiner või väidetakse, et majapidamises jäätmeid üldse ei teki. Tekkinud jäätmed, mis prügikasti ära ei mahu või mida kuskile panna ei ole, põletatakse küttekoldes. Selline käitumine on vale. Kõige lihtsam viis jäätmetest vabaneda on prügi sortida ning majapidamise kütteks kasutada puid või muid küttematerjale, mida on lubatud põletada. Nii säästame keskkonda ja ka oma tervist.

Prügi koht ei ole ahjus. Prügi põletamisega sead ohtu nii iseenda kui ka oma lähedaste tervise. Olenevalt põletatavast jäätmematerjalist võib vähki tekitavaid ühendeid tekkida sadu ja isegi tuhandeid kordi rohkem kui puhast puitu põletades.

Materjalid, mida ei tohi põletada:

- kodumajapidamises tekkinud prügi, sh papp, plast, vaht ja

tindiga kaetud ajakirjad, pakendid ja ümbrised

- värvitud, immutatud või muud moodi töödeldud puit
- vineer, puitlaastplaat või muu liimi sisaldav puit
- märg puit
- plastikust, asbestist ja kummist esemed

Prügi põletamise tagajärjed

Põletamisel tekkivate ühenditega seostatakse järgmisi terviseprobleeme:

- vähk
- närvisüsteemi- ja käitumishäired, sh õppimis- ja keskendumisvõime langus
- biokeemilised muutused immuunsüsteemis
- paljunemishäired
- lühem imetamisperiood
- diabeet

Ükski kütteseade ei pea pikaajalisele põletamisele vastu. Põlemisjäätmed moodustavad ahju ja korstna siseseinte pealiskihilise kihi, mis suurendavad tulekahju tekkimise ohtu.

Kulu põletamine on ohtlik ja keelatud

Soojate kevadpäevadega saabub ka kevadkoristuste aeg, mil põletatakse prahti ja kulu. Kuid meie hoolituse tõttu võib selline asi lõppeda väga halvasti. Kulupõleng on väga ohtlik ning kulu ja prahi põletamine on keelatud.

Ohutusnõuded:

- Lökkeaseme ümbrus tuleb hoida vähemalt poole meetri ulatuses puhas süttivast materjalist, et lahtine leek, kõrge temperatuur või sädemed seda ei süütaks. Näiteks enne tule tegemist kasta kuiv lõkkekoht ja selle ümbrus veega märjaks.
- Tuld võib teha tuulevaikus või nõrga tuulega (kuni 5,4 m/s). Jälgi ka tuule suunda, et sädemed ei lendaks põlevmaterjalidele või lõkke tegemise kaasvõimsusega ei häiriks kaasinimesi.
- Lahtist tuld ei tohi jätta järelevalveta isegi mitte hetkeks, sel lastakse lõpuni põleda, kustutatakse veega või summutatakse liivaga.
- Metsas võib lõket teha vaid selleks ette nähtud tähistatud kohas või omaniku loal.
- Oluline on jälgida, et lõkkest ei saaks alguse kulupõleng.

Setomaa vald tänas tublisid aasta sporditegijaid

Tänavused spordiaasta tegijate tunnustused jagati kätte 21. märtsil Värskas kultuurikeskuses.

Tunnustused pälvist:

- **Mattis Jaama** – Setomaa valla meessportlane 2021;
- **Daisy Kudre Schnyder** – Setomaa valla naisportlane 2021;
- **Mari Linnus** – Setomaa valla noorsportlane 2021;
- **Olle Ilmar Jaama** – Setomaa valla noorsportlane 2021;
- **Timo Kudre** – Setomaa valla noorsportlane 2021;
- **Randy Korb** – Setomaa valla meesveteran 2021;
- **Ingrit Kala** – Setomaa valla naisveteran 2021;
- **Kerli Djomina** – Setomaa valla üllataja 2021;
- **Värskas jalgpalli rahvaliiga võistkond** – Setomaa valla võistkond 2021;
- **Paul Hunt** – Setomaa valla spordiürituse korraldaja 2021;
- **Villem Satsi** – Setomaa valla spordiürituse korraldaja 2021;
- **Toomas Land** – Setomaa valla spordiürituse korraldaja 2021;
- **MTÜ Vabadussport** – Setomaa valla spordiürituse korraldaja 2021;

Noored esitavad võimlemiskava.

Fotod: Reigo Teervalt

Parimate auhinnad.

- **Värskas OK Peko** – Setomaa valla spordiürituse korraldaja 2021;
- **Rein Toomas** – Setomaa valla aktiivne harrastussportlane 2021;
- **Arno Metsaluik** – Setomaa valla motosportlane 2021;
- **Ulvi Oper** – Setomaa valla spordivaldkonna projektijuht 2021;
- **Aare Poolak** – võistkonna taaskäivitaja 2021;
- **Piret Kase** – Setomaa valla spordimiskoha rajaja 2021 Mikitamäel;
- **Hellika Kõrnas** – Setomaa valla spordimiskoha hoidja 2021

- Reegi maja juures Värskas;
- **Räpina Paberivabrik AS** – Setomaa valla spordi toetaja 2021;
- **Coop Põlva Tarbijate Ühistu** – Setomaa valla spordi toetaja 2021;
- **Värskas Originaal AS** – Setomaa valla spordi toetaja 2021;
- **Värskas Mineraalvee OÜ** – Setomaa valla spordi toetaja 2021;
- **Võrumaa Spordiliit** – Setomaa valla koostööpartner spordis 2021;
- **Einar Raudkepp** – Setomaa valla pikaajaline spordiaasta eestvedaja;

- **Rein Tarros** – Setomaa valla pikaajaline spordiaasta eestvedaja;
 - **U13 Valgamaa/Värskas korvpallivõistkond** – Setomaa valla noortevõistkond 2021;
 - **Vaido Uibo** – Setomaa valla spordifänn 2021;
 - **Taavi Tuik** – Setomaa valla spordifänn 2021;
 - **Jaanika Vähi** – Setomaa valla koolisportlane 2021;
 - **Uku Pärtel Raju** – Setomaa valla koolisportlane 2021;
 - **Evert Markus Sirendi** – Setomaa valla koolisportlane 2021;
 - **Raul Kudre** – Setomaa valla spordihing 2021
- Setomaa Vallavalitsus

Peko orienteerujad Eesti meistrivõistlustel.

Foto: OK Peko

Kui juba võita, siis palju-palju medaleid

2022. aasta esimesed suusaorienteerumise Eesti meistrivõistlused leidsid aset 29.-30. jaanuaril Käärikul, kus võisteldi lühirajal ja tavarajal. Korraldajaklubi oli meie enda Peko, kes suutis pakkuda järjekordselt väga hea võistluse väljakutsuvate radadega. Mõlemal päeval tuli nii naiste kui meeste põhiklassi võit Peko klubisse.

Kiitus ka meie noortele ja veteraniidele heade sõitude eest.

12. veebruaril toimusid Padiisel Eesti meistrivõistlused spindis ja spinditeates. Pekole järjekordselt suur medalisaak! Tublid olid nii noored, täiskasvanud kui ka veteranid. Meesveteranid hõivasid spinditeate kogu poodiumi.

EMILY RAUDKEPP

Värskas OK Peko medalivõitjad

- **Lühirada: I koht** Daisy Kudre (N21), Kevin Hallop (M21), Timo Kudre (M18), Ingrit Kala (N50); **II koht** Doris Kudre (N21), Mihkel Mahla (M20); **III koht** Gion Schnyder (M21), Mari Ann Mahla (N18).
- **Tavarada: I koht** Daisy Kudre (N21), Mattis Jaama (M21), Timo Kudre (M18), Ain Fjodorov (M45), Ingrit Kala (N50), **II koht** Doris Kudre (N21), Gion Schnyder (M21); **III koht** Grete Johanna Korb (N14), Mihkel Mahla (M20)
- **Sprint: I koht** Doris Kudre (N21), Mattis Jaama (M21), Timo Kudre (M18), Olle Ilmar Jaama (M20), Raul Kudre (M45), Ingrit Kala (N50), Martti Parve (M55); **II koht** Mari Linnus, (N21), Kevin Hallop (M21), Epp Käpa (N50); **III koht** Käti Kudre (N14).
- **Spinditeade: I koht** Mattis Jaama ja Kevin Hallop (M21), Epp Käpa ja Ingrit Kala (N40), Raul Kudre ja Ain Fjodorov (M50); **II koht** Mari Linnus ja Doris Kudre (N21), Margus Kirotar ja Enn Jaama (M50); **III koht** Aare Fjodorov ja Indrek Mahla (M40), Martti Parve ja Rein Zaitsev (M50), Mari Ann Mahla ja Anni Linnus (N18-20).

Setomaa suusasari 2022

Juba novembri viimastel päevadel alanud talv soosis sellel aastal suusatamisega tegelemist. Setomaa vallas olid hooldatud suusarajad Värskas tervisespordi keskuses, Verhulitsas, Obinitas, Meremäe kooli ja Meremäe vaatetorni juures ning Mikitamäe kooli juures.

Setomaa suusasari toimus samuti erinevates kohtades, Värskas, Mikitamäel ja Meremäel. Kokku viidi läbi viis etappi, millel osales 122 inimest, kes tegid kokku 216 starti. Kõigil viiel etapil osalesid Imre Timma, Iiris Timma, Kirke Keem, Miina Raudoja ja Sten Kraam. Sarja kokkuvõttes läks arvesse neli tulemust.

Setomaa suusasarja võitjateks tulid Emma Uibo (N10, Värskas G), Tauri Ivanov (M10, Mikitamäe kool), Iiris Timma (N12, OK Peko), Imre Timma (M12, Värskas G), Kirke Keem (N14, OK Peko), Doris Kudre (N21, OK Peko), Timo Kudre

Tauri Ivanov. Foto: Reigo Teervalt

(M21, OK Peko), Janika Teervalt (NV I, OK Peko), Sten Kraam (MV I, Antkruva), Livian Laaneots (NV II, Tartu Suusaklubi) ja Rein Toomas (MV II, OK Peko).

REIN ZAITSEV

SETOMAA ORIENTEERUMISNELJAPÄEVAKUD 2022

Etapp	Kuupäev	Koht
I	7. aprill	Õrsava
II	21. aprill	Kitsemäed
III	12. mai	Värskas
IV	9. juuni	Tuderna
V	15. september	Lutepää
VI	22. september	Verhulitsa

Setomaa valla aukodanigu' 2022

Hainsoo Minna – sooilmaaignõ lauluimä

Minna om sündünü' 12. jaanuaril 1947 Mäe vallah Pluitsa küläh Pähnä taloh. Koolitiid alost Minna aastagal 1954 Karisilla algkoolih, koh oppajas olli' Sõrmusõ Leeni ja Heino. Tõistõ klassi läts Minna Miktamäe kuuli. Opminõ olõ-õs timä jaos rassõ. Tä oll kõik aig klassih parebidõ siäh. Peräst säitsmendä klassi lõpõtamist saa-as Minna inäp muialõ

opma minnä'. Minna imä jova-as ütsindä pereht üleväh pitä' ja Minnal tull minnä' tüühü. 1964. aastagal abiellu tä Hainsoo Kustaga' (1937–2001), näile sündü kol' last. Minnal om kümme latsõlast ja kol' latsõlatsõlast.

Minna oll kõgõpäält põllutüülinõ, sis Miktamäe latsipäävakotoh latsihoitja, sis latsipäävakodo kokk, peräpoolõ tüüt Miktamäe sovhoosi eläjälaudah ni 1991. aastagast pääle oll umblõja.

Näpotüü om saatnu Minnat terveh elo. Tä kudi kõölõ perrele kambsi', mütsü', kinda' ja kapuda'. Ögapäävõtsetä käve tüüh, tuupe-räst sai näpotüüd tetä' õnnõ ödagidõ. Parhilla' tä kudi kaptit ja kindit. Ku ummõlustsehk kinni panti ja Minna pensi pääle jäi, sis tä oppõ ar' vüükudamisõ. Vöid om tä tennü' hulga nii uma perre ku ka müügi jaos.

Hainsoo Minna.

Sundelli Harri pilt

Minna kätte jäi' imä peele'. Tä oppõ ar' kangakudamisõ ja kanga ülessäädmissõ. Teno toolõ sai Minna tüüs ja ka hobis põrmandurõividõ kudaminõ.

Leelo

Miktamäe naase' tulli' 1989. aastaga keväjä kokko ja tei' leelokoori. Ka' Minnat kutsti laulma, a täl olõ-õs sis hõpõkraami. Tä läts sinnä' pooltõõsõ aastaga peräst.

Edimäist kõrda läts Minna sõnalisõ võistlusõlõ 1996. aastagal. Minna Hainsoo ja Olga Luga tei' laulu teema pääle „Midä oppa ummilõ latsilõ?“. Järgmätsel, 1997. aastagal oll Seto Kunigriik Luhamaal. Ka' tuul aastagal võtt Minna sõnalisõ võistlusõst osa ja sai võitjas. Tuu oll Minna edimäne sõnalisõ võistlusõ võit.

Seto kunigriigi sõnalisõ võistlusõlõ naas Minna osalõmma õgal aastagal. Järgmäne võit tull 2000. aastagal Verskah. Laulu teema oll „Seto hobõnõ“. 2002. aastaga augusti edeotsah oll kunigriigipäiv Miktamäel ja lauluteemas oll „Imä“. Tuu oll Minnalõ süämeperrä teema. Timä oll uma imä noorõh iäh kaotanü', laul oll hallõ. Tuu oll kolmas sõnalisõ võistlusõ võit. Esinemisi naas kõik aig mano tulõma. Käuti Vinnemaal, Taanin ja mitu kõrda ka' Soomõh. Esinemisi oll ka' Verska sanatooriumih, Seto Talomuuseumih ja Miktamäe pidodõl. 2004. aastaga kunigriigipäiväl sai Minna nelädät kõrda kunigriigi sõnalisõ teemaga' „Seto liin“.

2005. aastagal anti vällä tööõ Helmise CD-plaat, koh oll jo kuus Minna tett laulu: „Tarehitamise laul“, „Mõrsjaitk“, „Laul ema mälestuseks“, „Sõsar, hakkame laulma“, „Helmise koori tulek“ ja „Tulin üles hommikul“. 2008 saavut Minna laul „Kuulatsõ kulätamah“ Uma Laulu võistlusõl Eesti Rahvaluulõarhiivi eriavuhinna kõgõ pareba vana rahvalaulu muudu laulu iist. Viies kõrd tull Minna kuniga sõnalisõs 2008. aastagal. Teema oll sis „Seto leelo“.

2012. aastagal võit Minna Verska Seto Kunigriigi pääväl kuvvõndat kõrda teemal „Seto kiil“ tett lauluga'. 2012. aastaga suvõl laul Helmise kuur Vane-muise etendüseh „Peko“. Tuul lavastusõl läts hoste ja kuur sai kolmõl suvõl järestikku esinedä'.

12. jaanuaril 2013 tunnust Setomaa Valdu Liit Minna Hainsood ku Setomaa aastaga inemist 2012 tuu iist, õt tä om suur sõnolinõ, seto kultuuri hoitja ja edesikandja. 2013. aastagal läts Minna leelopääväle üteh tütre Karini ja tütre tütre Bianca'ga'. Leelopäävä kavah oll leelotaminõ kuuuh uma perrega'. Kirja oll pandnu' hinnäst mitu pereht, a lava pääle joudsõ õnnõ Minna uma.

2014. aastagal sai Minna säitsmekõrdsõs Seto Kunigriigi sõnalisõs. Tuu oll Miktamäel, teemas oll „Liinaseto ja maaseto“. 2015. aastaga detsembrih anti leelokoorilõ Helmise Anne Vabarna nimelinõ umakultuuripremia, midä and vällä Verska Vallavaltsus.

Lövi Laine.

Seto Talomuuseumi kogo pilt

Lövi Laine – Verska Talomuuseumi ülesehitäjä

Laine om sündünü' 6. oktoobril 1954 ja olnu' terve elo köüdet Setomaa'ga'. Tä oll nõukogodõ aol Verska kultuurimaja direktor ja aastagal 1977 algat Seto leelopäivi traditsiooni. Tä om aastakki vidänü' iist ja juhõndanu' Verska leelokoori Kulda-tsauk. Tä tegutsõs sooni aoni aktiivsõlt perimõskultuuri edesikandjana ja om mitmidõ tähtsõdõ kultuurikomisjonõ liigõh (näütüses Eesti Perimõskultuuri Keskusõ Setomaa perimõskultuuri komisjonih).

Timä kõgõ suurõbas teenes om Seto Talomuuseumi tege-minõ (üteh Kunsti Tiiuga') üteh Seto Tsäimajaga', minkõ

direktor tä oll aastagil 1998–2013. Laine om ülnü': „Õga muusium nakas pääle muusiumihoidlast. Kõik varoh olõva' aša' piat olõma kõrdapiteh kättesaadava'. A ilma seto rahvalda' muusiumi ehitä' saanu-us. Muusiumi juhina ma sai tetä' nuid asju, minkõst ma olli unistanu'.“

Laine tegemisi om tunnustõt Jakob Hurda rahvuskultuuri avuhinna, Anne Vabarna nimelitsõ umakultuuripremia, Valgõtähe IV klassi teenetemärgi ja Põlva Vapimärgiga'. 2022. aastaga veebruarist tull Lainele ka' Setomaa avvukodanigu tiitli.

Lahe Anni – raamadukogo ja Meremäe kultuurielo hoitja

Anni alost tüüd Meremäe raamadukogoh 1972. aastagal, sool aastagal saa täl 50. tüüaastak.

Kõrraga' pääle tüütelulõkit 1973. aastagal tä alost tüü kõrvõlt opmist Talina Pedagoogilitsõh Instituudih raamadukogondusõ erialal. Tä om tüüaastagidõ alostusõst pääle tundnu' suurt huvvi kodouurimisõ vasta ja om mõistnu' hinnada' seto kultuuriperändit. Tä om ka' püüdnü' noorilõ opada' armastust uma kodokotusõ vasta. 1986. aastagal alost raamadukogo man tegevüst seto nuuri leelokoor Ma-fakõsõ, mia teguts kokko 14 aastakka ja koh kokko käve 68 last. Vanõba' naase' ja mehe' moodusti' koori Hõpõhelme'. Nuu' koori' käve' esinemäh folklooriüritüisil kodokotusõh ja ka' vällämaal. Nä sai' kokko Tuglasõ seldsiga', Ka-fala Liiduga', Soomõh Instituudiga' jt. Kõrraldõdi Soomõ-Seto sõpruspidõ, hõimupäiv, mitmit umakultuuridõdagit, esinemäh kauti Soomõh Kaustineni folkloorifestivalil, filmiti etnograafilist seto pulma.

Meremäe raamadukogo jää-äs kõrvõlõ 1988. aastaga sündmusist. Olti Balti ketih ja tõisil laulva revolutsiooni rahva üritüisil, ka' aktsioonih „Pagulasraamat kodumaal“. Kanada väliseestlane Helgi Rosen kinke uma isikliku raamadukogo Meremäe raamadukogolõ, teno

minkõlõ om Meremäe väliseesti kogo üts tävveligubit Võromaal. Nuist sidemeist kasvi 1997. aastagal vällä Helgi ja Karl Roseni fond, minkõ iihmargis oll toeta' materiaalsõlt Meremäe valla erinevidõh oppõasutuisih haridust saavit nuuri.

14. juunil 1991 tähistedi Meremäel edimäist kõrda küüditatüidõ leinapäivä ja oll leinapärgi avaminõ. Sooni aoni

kogonõdas õgal aastagal leinaparki ja tulõtadas miilde umanulga stalinismiohvit.

1998. aastagal olli' Meremäe valla päävä' ja Seto Kunigriigipäivä' Meremäel ni üts iistvidäjä oll ka' Anni.

Aastagidõ joosul raamadukogotüü, aktiivsõsõ ja organisii-rimisvõimõga' oll Anni võitnu' kohaligu rahva poolõhoiu, tä valiti 1999. aastagal kohalikõ

umavaltsuisi volikogodõ valimisil vallavolikogo esimehes. Uma põhitüü kõrvõlt oll Anni vallavolikogo esimiis katõl aamõdiaol.

Raamadukogohoitjana om Anni tennü' kuuhtüüd Meremäe kooli ja latsiaiga', tä om ka' hüäs sõbras vanõbidõ seldsi liikmidõga', kinkõga' ütidsõlt om olnu' mitmit raamaduuiritüisi, kohtumisõdagit kiränikõga', tiatrietendüisi, ütiskü-lästüisi, kultuurilulisi ekskursioonõ erinevvi Eestimaa kotussih. Om kaut Palamusõl ja Vargamäel, Peipsiveereh ja pallodõh tõisih kotussih.

Anni om olnu' 2012. aastagal Võromaa Keskraamadukogo puult elloviid projektih „Filmiaastak Võromaa raamadukogodõh“, 2015. aastagal Meremäe ja Obinitsa raamadukogodõ ütispjektih „Latsija nuurikirandüse tutvustaminõ“, 2018. aastagal raamadukogodõ-muusiumidõ-nuuri projektih „Ütehkuuh mi jovva inäbä“.

2017. aastagal oll võimalus osa võtta' Rahvakultuuri Keskusõ kõrraldõt kooltusõst „Kuis uuri' ja mõtõsta' vaimsõt perändit“. Anni tett sõir oll kõigilõ osavõtjilõ muljetavaldav.

Anni om suur raamadusõbõr, kinkõlõ meelüse' raamadü' ja uma' lugõja'. Lugõjidõ huvi' ja vajadusõ' om Anni aastagidõ joosul säädnu' kõõ edekotusõlõ.

Lahe Anni ja Setomaa valla volikogo esimiis Sarja Urmas.

Sundelli Harri pilt

Helmi Valdur – muusik ja dirigent

Valdur om sündünü' 20. detsembril 1938 Võromaal möõblitliseri perreh. Peräst kooli-aastakki Puista algkoolih, Meremäe 7-klassilitsõh koolih ja Vahtsõliina keskkoolih tä oppõ aastagil 1955–1958 Talina Kultuurhariduskoolih klubitüü erialal. Valduril oll jo latsõiäh suur huvi muusiga vasta ja opmisõ aig Talina Kultuurhariduskoolih kinnit timä soovi saia' elokutsõlisõs muusigis. Nii tä nakaski' aastagal 1959 opma Tarto Muusigakoolih koorijuhtmisõ erialal Richard Ritsingu dirigiermis-klassih, minkõ lõpõt 1963. aastagal. Aastagal 1968 lõpõt tä Talina Riikliku Konservatooriumi koorijuhtmisõ erialal.

5. veebruarist 2006 om Valdur Meremäe-Obinitsa naiskoori MONK asutajaliigõh ja dirigent. Pääle vallaelänikõ rõõmumist ümmi laulaga' erinevidõl valla üritüisil, om koor hinnäst tutvustanu' ka' Talina Mustpäiemajah, Tõravere Observatooriumih, Tori Sõamihi kerkoh, Vahtsõliina kerkoh. 16 tegevusaastaga joosul om tä osa võtnu' kõigist UMA PIDODõst, Võro laulupidodõst ja kolmõst viimat-

Helmi Valdur. Sundelli Harri pilt

sest üldlaulupidost. 2019. aastagal, laulu- ja tandsupido 150. juubõlõpeos, sündü kuuhtüüh Verska naiskoori ja dirigent Tiina Kadarpikuga' Setomaa Naiskoor. Valdur om säädnu' koorilõ pia 70 laulu.

Leeloansamblidõ Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' laulja ja iistvidäjäna hindas tä kõrgõlt ka' seto laulu. Valdur vidä iist ka' Vahtsõliina-Misõo puhk-pilliorkestrit ja and Vahtsõliina Muusigakoolih klaveritunnõ.

Helmi Valdur om tüütegijä, kohusõundlik, kannahklik, tsihikindla, hüä nalasoonõga' dirigent ja lämmä süämega' miis.

Taarka preemia üleandminõ

22. märtsil 2022. aastagal om Setomaa lauluimä Hilana Taarka 166. sünnüaastagapäiv. Ögal aastagal and Setomaa vald Taarka sünnüaastagapäivä nädälil vällä Hilana Taarka nimelitsõ umakultuuripreemia seto perimüskultuuri ja keele edesikandmisõ iist vahtsõao loominguh ja ümbresäädmissõh. Šookõrd sai' preemia kats seto kultuuri avvulist kandjat – kiränigu' Vananurmõ Ilmar ja Rahasepä Rainer.

Preemia anti üle 25. märtsil Obinitsah.

Kell 15.30 olli' mälestüminodi' Obinitsa matusõaiiah Hilana Taarka havva man. Palvõ pidi esä Viktor ja Taarkat tulõt miilde Kauksi Ülle.

Kell 16 kogonõdi Lauuluimä kujo man. Lauuluimä Taarkat tulõt miilde Taarka sugu-

lanõ ja preemia laurõaat Vananurmõ Ilmar.

Kell 16.30 oll preemia pidolik üleandminõ Obinitsa muusiumih. Lavvakõsõ katt hüvvi süükega' Taarka Tarõ OÜ, laulusõnnu ütäl Mokornulga kuur.

Preemia välläandmist toedi' Kultuuriministerium ja Setomaa Vallavaltsus.

Vananurmõ Ilmar.

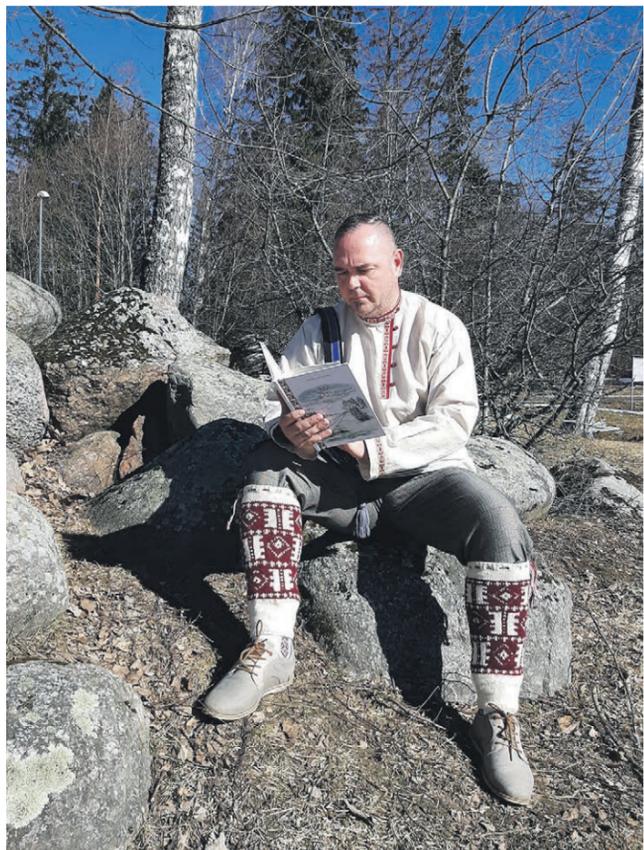
Matvei Arvi pilt

Rahasepä Raineril ilmu vahtsõnõ raamat!

Rahasepä Rainerilt tull' vällä setokiilne luulõraamat „Ma saisa suurtii veereh“. Pildi' tekk Metsaluigõ Epp ja toimõtaja oll' Palmi Silvi. Raamadu esitlõs

tetti 5. märtsil Seto Tsäimajah. Arvustust raamadu kotsilõ saat lukõ' aolehe järgmidsõh numbrih.

KAUKSI ÜLLE

Rahasepä Rainer.

Eräkogo pilt

Taarka sünnüpäiväl timä havva pääl.

Riitsaarõ Evari pilt

Taarka preemijist märgotõh

KAUKSI ÜLLE

Taarka ku luuja kotsilõ om täpselt ülnü seto rahvaluulõuurja Hao Paali, kiä kõrd timä havvakivi man ütäl, õt Taarka sündü lihtsalt umast aast 150 aastat innembä. Tuul aol oll' ineminõ lihtsalt üts perre ja klanni liigõ' ja kellegi isiklik õnn sai olla' tingimuisil, õt vastas kokkolepit kõrralõ. Nii õs saa' vaesõst jäänü perrest tütarlats mehele minnä', selle õt olõ-s pridanat tälle ütäh anda'. Ku aga mehel olõ-s – õs olõ' maad ja minga' latsi toita'. Samah oll' tuu aig, koh sai ka suuga tetä' suurõ liina – nimelt hinnati leelo luumisõ mõistmist ka. Laulikuna' sai pulmõst võid, kindit ja muud kraami, talgotõl süvvä'.

Taarka geniaalsõ omgi timä vaimujouh ja uma tahtmisõ tugõvusõh. Tä lüüdse hindäle härä muudu savvi kündeh uma tii. Tä armast' ringi liiku', soo ilma aigu olõs tä sammumeetridõga inämbüesest ette joudnu. Nigu teiel liiku' sai, oll' tä tiil. Reimanni Nele jutust', õt timä vanaimä mano ka käve, kutsõ tä vanaimmä sõbrakõsõst, vanaimä oll' lüõhkõ ineminõ olnu, õks avit' hädälisi.

Üts Tarto daam kõnõl' mullõ umal aol luu, kuis tä kõndõ rüälõikusõ aigu põllust müüdä. Kutsti Taarkat ka talgohe, õt õdagu paktas talgosuppi. Ma innemb laula, kostõ Taarka vasta. Tä oll' tüüd nännü, imä pand' tä jo 13-aastadsõna käsi-kiviga jauhama. Kiä' omma' Saatse muuseumih pruumnu' käsikivvi edesi ringikese käändä', nuu' tiidvä', ku rassõ tuu oll'.

Suurkujodõ saatüsõ man om õks saatüsliku' trehvämisõ' tähtsä'. Nii nigu Vabarna Anne tähelinnu man oll' ululinõ timä tutvus Paulopriit Voolaisega, kiä täl pallõl' eesõsõ „Peko“ laulda' (tämbätse päävä filmitegemisõ mall – stsenaarist, laulukirotaja, sisuluuja, produtsent – miiskund terve tüü jaost). Tulõmus – maailmaki-rändüse harva esinev nais-

lauligu luud eepos.

Taarka sääne tutvus oll' kimmähe Armas Otto Väisänen – soomõ folklorist, kiä oll' uurnu ja kogomismatkul käunu nii karjalaisi ku ka hõimurahvidõ man ja mõistsõ hinnada' Taarka meisterlikku elävät esitüst ja vahtsidõ rito luumisõ oskust. Ku Taarka jo Soomõ presidendilõ oll' laulma viid, oll' tä tettu tegeläne ka kohapääl. Paulopriit Voolaise, Samuel Sommeri ja tõisi iistvidämisel kõrraldõdi Taarkalõ maja kinkminõ Võmmorskihe. Olõ minagi viil sääl seeh käunu, inne ku tuu kokko sattõ. Taarkagi elli sääl vähä, täl oll' õks Hilana küllä hingeh.

Taarka panti küll 1933. aasta detsembrih Obinitsah mulda, a timä helü ja hing jäi maa pääle seto kultuuri edesi luuma ja edendamä. Könõldas, õt ku 1986. aastal tä hauda ja kivvi taheti tähistä', õs tiia' kiäki, õt kohe tä matõt täpselt om. Havvatähistüs panti aolulidsõ kääpä ja tii vaihõlõ. Hõimust om mullõ tulnu mälestüs, õt tegeligult om tä matõt havvakivi takast kaieh puulluuhka tii ala. Ollõv karistõt latsi umal aol, õt arkõ' siist käugõ', astut

Taarkast üle.

Taarkast om naat kutsma Lauuluimä kuio Lauuluimmi kaldõh Obinitsah. Timäst näüden-dit kirotoõh sai Mercast timä vaimu kandja ni hiilgav timä kihästjä. Sündü timänimelne tiätre, mis om üllätänü sügävidõ erilistõ tükkega.

Taarka vaimu om tunda' muusikah, kirändüseh, tiätreh, a kimmähe ka kunstih. Taarkast maalsõ tuhandõvahetusõl suurõ portree kadonu Talina kunstnik Kiissoni Lembit (Seto Ateljee-Galerii püsünäütusel). Oll' kaenu fotot ja ülnü – soo naane oll' geenius, ma maali tedä! Taarkat omma' maalnu' ka Riitsaarõ Evar ja Kuusingu Toomas. Toomasõ looming om ka tegeligult üts tulõvatsi Taarka preemia kandidaato. 2021. aastal illumu Merca raamadu „Ollipanõhõpõpääle“ illustratsiooni' oll' sügävä' ja võimsa'.

Taarka preemia om luud just vanal kultuuripõhjal vahtsõ loomingu tunnustamisõst. Erilidsõlt tähtsä om setokiil-sidõ raamatidõ ja kirotistõ, tiätretükke illumunõ. Piät säilimä leelolumisõ mõistminõ,

mis om Vabarna preemia põhiolõmus, a piät olõma ka elläv, muutuv, a õks uma seto sooilmäaaignõ kultuur. Preemiakomisjonih kerku soo aasta üles ka küsimisõ, õt puudu om viil tiidläse-uurja preemia. Tasos mõtõlda' sääntse luumisõ pääle.

Soo aasta oll' hüä miil komisjonil ütäl nõul ollõh, aga pikält kümmeakunda ettepanõkit kaaluh tunnusta' kõgõpääst Vananurmõ Ilmarit „Petserimaa igatsusõ“ näüden-dü süänd lahki ajava teksti iist, mis küll luud aastidõ iist Taarka Perimüstiätre kõrraldõt näüden-divõistlusõ jaost ja säält preemiagi saanu, aga pikält õigõt aigu uutnu. Oigõ aig tullgi näüden-dile minevaasta, ku piir Petserimaa kinni läts ja viil pikält kinni või jäiä'.

Rahasepä Rainer om parhilla' kõgõ produktiivsõmb seto sõnasepp, kel jo neläs raamat mõnõ aasta seeh illumu, kõik ilostõ kujondõt ja kõvvu kaasiga vällä ant. Lugõmisvarra olõ-i keerulidsõh olukõrrah keelih ilmahi liisnalt pallõ!

Õnnitlõmi' timahavatsit võitjit!

Otsari Laui ja Seimi Agur pääosalistõna „Petserimaa igatsusõh“.

Pungitsa Triinu pilt

Hilana Taarka / Vasila Taarka / Darja Pisumaa

Obinitsah võisi' sood
radokuud kutsu' ka'
Hilana Taarka kuust.

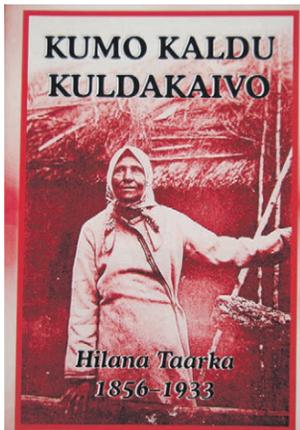
SARVÕ ÕIÕ

Taarka om sündünü' 22. rado-
kuu pääväl 1856. aastagal Hilana
küläh. Säntse' numbri' omma'
kiräsõnah – keriguraamaduh, a
hindä ello om Taarka seletänu'
laulusõnnuga' ja teno kirä-
miihilõ om määnegi' jaokõnõ
joudnu' ka' täämbäiste päivä.

Mõni om pant inäbä kan-
nahtamma, töösõl lätt elotii ku
langu piteh. Taarka om laulnu'
umast latsõiäst, õt kuis imä om
timmä väikost jo karja andnu',
ja jutta piteh mi tiia, õt iku-
päivi ja hingevaiva oll inäbä ku
mõnõl töösõl.

*Imekene helläkene
and' mu vällä väikust,
külä karja kasinast.
Sälgä sünnü-s mullõ o'ra särk,
o'ra käuss käe pääle.
Imekene helläkene,
maamakõnõ, mafakõnõ
tekk mullõ varra vaivasärgi,
kabist mullõ murrõkasuka.*

Taarka elo oll innidse aol, a
ka' parhilla' om häti ja vaiva,
mia' käävä' inõmisi piteh,
kau-ui kanda ja kivve müüdä.
Vaiv ja süämehalu tegevä' inõ-
misõ töistsagamatsõst, tuud
tiidvä' kõik, kiä' omma' vaiva-
mulku sadanu'. Eis' ütsindä'
säält välläpaseiminõ om pia
ilmvõimalda', ku töösõ' tulõ-õi
appi. Ja läätki' aoga' töistsaga-
matsõst ku töösõ'. Sis sinnu kas
põlõtas vai naarõtas, kõnõldas
takah, a ku om hädä käeh, sis

tuldas hoops pallõmma.

Mõtõldõh sool kuul Taarka
pääle, juusk mõttihe ka' uma
elo ja täämbäne aig. Innist mi
hoia eloh mõttih ja kannä süä-

meh – säänestmuudu mi saa
innitsit vanõbid hindäh hoita'
ja nimä' omma' sis miika'.

Soo aastaga radokuul tennä-
tas kattõ kimmäst mehekeist:
Vananurmõ Ilmarit ja Raha-
sepä Rainerit. Ilmar ja Rainer
omma' tšuuut üttemuudu, nä
mõlõba' omma' uma' süäme-
mõttõ' säädnu' luulõraama-
tihe. Ilmari vanaimä tädi oll
Taarka, täks Taarka jätt Ilma-
rilõ hoita' ja jaka' töisilõ ilolit-
sõlt mõttidõ säädminist. Raineri
harokõsõ' omma' Petsere takast
Kosõlka küläst, imä Maria om
leelosõnnu hulga tennü' ja nuid
om raamaduhegi' saanu'.

Keväjäne kuu tuu ilo- ja elo-
mõttõ' süämehe. Tenosõna'
innitsilõ vanavanõbilõ ja pal-
lõ joudu, hulga päivi kõõlõ kal-
lilõ rahvalõ!

Taarka 1922. aastaga suvõl Obinitsah Armas Otto Väisänenile laulõd tekst

Saijõ ulli laulõmahe,
kehvä keelt pessemähe!
Tulli' kavvõst kaubamehe',
üle mere meelisäksa',
tulli-ks pühhä Petserehe,
ausahe alõvahe,
sääl omma' Marija' maanu',
pühä' risti' ringutannu';
tulli' kirja kirotamma,
kirä-asjo avaldama.
Kuulõ', kulla herräkene,
mi meelimarakõnõ!
Tulõ sul aig ärä' minnä',
tulõ kohus kodo minnä',
läät sa' hillä Helsingehe,
suurdõ Soomõ päälina;
läät tuu hobõsõga',
miä kaarol olõ-õi' kasvatõd,
olõ-õi' viläga' hoiõd,
tuu om tossuga' toidõd,
hüdsil üleväh peedü':
maa õks müräs, taivas töräs,
udsu leije kõik orasõ',
savvu leije saarõ rüä',
kiiru leije keeru kesvä'!
Tahat minnä' Tallinnahe,
Eesti liina ilosahe,
säält lasõd laivaga',
liigut mere veere pääle;
miil om haigõ mere päälä,
süä lahkõs laiva päälä;
käeh sul saisi tiikiri,
peoh saisi tiipelet.
Tulõva' korgõ' kumardamma,
kaubamehe' kaapo kergütämmä,
kõik kündü' küsümähe,
kõik nõssi' nõudõmahe:
„Koh sa' olli' hulga aigu,
olli' kavva kaotsih?“
„Vellõ, olli Obinitsah,
kirämeeste keskehä,
koolimeeste kotalla.“
Sinno papi pallõligi',
sullõ preestri perrä käve,
sedä esi' selgest näije,
sedä tõtõst töistõlõ.
Kulla olõd hõste koolitõdu',
ülükooli ülihõste,
kõik kiräga' kõnõlõd,
papõrõsta pajatõlõd;
ul', laula umasta päästä,
rumalist õks mõttist.“

Kodotulõ', 1924

„Taarka“ näüdendi laembast mõost

KAUKSI ÜLLE

Näüdend „Taarka“ sai kirotoõ ja
raamatuna ka vällä ant. Vanõ-
muinõ oll nõuh tuu suvõtükünä
lavastama. Tuukõrdnõ tiätredi-
rektor usu-s säändsehe projekti.
Asi vinnü. Kõrd Obinitsa mu-
seumih ütel' Andresoni Sigre,
kiä tuukõrd sääl tüüt, õt teemi
sis eis' ummi joudõga, ku muidõ
saa-i. Jää naas liikuma ja 2005.
aasta suvõl alosti' proomi'. Tar-
toh oll lugõmispruum vaest viil
varahappa.

Õgatahes ku järg joudsõ
kostüüme mano, sis johtu
Vanõmuisõ ummõlustüükuah
nägemä, kuis terve ummõlusa-
tarõ massinidõ alt tulli' seto vil-
lasärgi'. Tuukõrd oll noid viil
vähä nätä' seto pidodõl. Evari
jaost lasi Marju Jänesel piili pääl
kuta' valgõ villadsõ rõiva. Tuu
vanutõdi ja ummõldi ka Vanõ-
muisõ tüükuah valmis. Marju
kudi ka mihi hammidõ kanga.

Merca ja kõik näütetrupp
majutõdi Mägiste Leida poolõ.
Lisas kohaligõlõ Tsihibhärbläisi
kooi tütrigõlõ tull' ka Väi-

ke-Hellero etenduste. Kohaligu'
naase' tulli' laulma ja iäkist täht-
tist oll' Kala Manni rivih. Peräh
tennä minno viil nal'atoonil, õt
sai mu' ja Taarka peräst seldsi-
maja aknõst mitu vuuri sisse ja
vällä ronni' õga etendüse aigu.
Merca oll' ossa nigu sündünü
ja Mägiste puul toimus' vaeh-
tõpääle üle kesküü näütlejidõ
ja kohaligõ tandsu-laulu opi-
tarõ' ja keelekümbulus. Hopõn
ja kits oll' palgat näüdendihe.
Töösõl aastal oll' 500 kaeja asõ-
mõl mahutõd 700, nii õt hopõn
pidi värehti mano jäämä.

Kõik uma' ja hoimu ja külä
latsõ' ja noorõ' sai' mängi' näü-
dendih. Leelo oll' sis aastanõ,
ku mängä Taarka pidolõ unõ-
tõd last. Osa tütrikkõ saa-s laul-
mist lubada', kuna tiatre puh-
vetih oll' piirakidõ müüminõ
tunduvalt kallimp tüü. Nii and'
Taarka, kiä eloig oll' puudust
kannatanu, kel latsist osa nälgä
koolnu, tüüd, leibä ja illo uma
60 inemisõga näütetrupilõ,
umblõjilõ, käsituülisilõ, piira-
gumüüjilõ, majutajilõ. Timmo
Margus viil kinke mullõ tenos
Pesa hotelli hüä täütüvüse iist

raamadu „Euroopa puud“ –
aitumma, säält Evaril hüä gra-
viirmisõ jaost puulehti uuri'!
„Taarka“ menu oll' suur, lin-
na avuhindu ja tunnustuisi,
Merca sai tiättrerahva kuluaa-
ridõh tiitli – poolõ saandi kõõ
paremp vanamuttõ mängjä.
Kohaligu' tahtsõ' näütlemisõga
edesi minnä'. Luudus sai Taarka
Perimüstiätre. Kahõs kirotoõdi
leping ala kadoneläpäävä, a
huulmalda tollõst om saanu'
kümmekund etendüst lavalõ,
noorõ' tegijä' koolitõdus, ikõ-
tus ja naarõtus.

Merca oll' Taarka pühäkus
mängnü uma näütlejameister-
likkusõga ja elokogõmusõga,
oll' jo timägi punkar olnu ja
tütärd kasvatanu. Vallavaesõst,
naisi seeh mitte just korgõ rei-
tinguga Taarkast sai seto kul-
tuuri üts sümbolit. Timäst jäi
300 üleskirotõd laulu ja Armas
Otto Väisäneni reisikirä'.

Tegutsõs Taarka Perimü-
stiätre ja Setomaa vald and
õga kevväi Taarka sünnü-
päävä ümber vällä timänime-
list preemiat. Jakkus ka kandi-
daatõ preemia jagamisõ aigu!

Nuuri huvi lõunaeeesti kiili vasta nõsõs

KAUKSI ÜLLE

12. märdsil käve ma Võro
Kandlõh kaemah EMTA Lava-
kunstikateedri 31. linnu II kur-
susõ etendüst „Abc-kiräoppu-
sõst Traadi Matsi ja Shakespe-
are'i Williamini“.

Kursusõ juhõndaja Anu Lamp
kütõsse jo sügõse lupa kasuta'
minu 90ndil aastil tõlgit Ham-
leti monoloog, mis ilmu aoki-

räh Vikerkaar umal aol. Loo-
muligult anni lua hüä meelega
ja kats nuurmiist, kiä' tuud
etendüseh ette kanni', olli' hüä'
lugõja'. Siikhõtsil tulõda miilde,
õt Taarka Perimüstiätre mängse
ka nii 10 aastat tagasi maaha
terve „Hamleti“, Merca ja Sarvõ
Õiõ ümbrepantuna.

Sookõrdsõ ettevõtmisõ põh-
jõndusõst üteli' Anu Lamp, õt
haakusi lavakõsõ kursus, Võro
Instituudi puult pakutav kee-

leoppõprogramm ja vajadus
kasvata' pääle nuuri näütlejit,
kiä' lõunaeeesti kiiliga hättä õi
jää', ku vaia mängi' om.

Noorõ' näütlejä' olli' väega
tublil' nii näütlemisõ ku kee-
leoppõ man.

17. märdsil kutsõva' minno
ja Contrat Talinahe Kiränigõ
Majja paarkümmend Talina
nuurt kirändüshuvilist, õt mi
näile tutvustasi' võro ja seto
kirändüst. Õtak oll' meeleeolu-

kas ja läbi nal'a ni kirändüs-
pallõ sai noorilõ Lõuna-Eesti
lähembähe tuud ja huvi nõsõsi.
Kinksemi noorilõ ka raamatit ja
mõni nuur tunnist umma lõu-
napuulsõd peritollu ja lubasi
inämp süvenedä'.

Nii õt huvi mi lõunaeeesti kul-
tuurõ vasta om ka laembalt olõ-
mah, tulõ luvva' vahtsit raama-
tit ja näüdendit, lugõjit ja män-
giit kasus!

31. lind kuuh Jaak Prints'i ja Külli Teetammega.

Foto: EMTA

Sündmusõ' Setomaal

- 2. aprill kell 11–15 lavvakidõvõu opitarõ Seto Tsäimaja seminaritarõh.
- 6. aprill kell 17 kino „Ainbo, Amasoonia süda“ Verska kultuurimajah.
- 7. aprill kell 17 orienteerumisneläpääväk Örsavah.
- 8. aprill kell 19 kino „Soo“ Verska kultuurimajah.
- 13. aprill kell 17.30 mälomängu „Kuldvillak“ III turniir Verskah Reegi majah.
- 16. aprill kell 11 kalapäiv Verskah Reegi majah.
- 20. aprill kell 17.30 Seto tandso opitarõ Obinitsa külakeskusõh.
- 21. aprill kell 17 orienteerumisneläpääväk Kitsõmäel.
- 22. aprill raamadu ja roosi päiv Verska raamadukogoh.
- 22. aprill kell 18 Playback Verska kultuurimajah.
- 23. aprill kell 19 kodokontsert Maagõkõsõh, esines Siiri Sisask.
- 24. aprill kell 10 laat „Taim ja toit“ ja kogokunnakaaba vallalõ tegeminõ Obinitsa keskvaläkul.
- 24. aprill kell 11 Seto lihavõõdõh, munaloomka Seto Tsäimaja man.
- 24. aprill kell 12 Seto lihavõõdõh Miktämäel, Verskah, Obinitsah.
- 24. aprill kell 16 MTÜ OUT etendüs „Põhitüü“ Seto Ateljee-Galeriuh Obinitsah.
- 30. aprill kell 11–14 opilasfirmadõ laat Verska kultuurimajah.

Jumalateenstüse'

Obinitsa Issandamuutmisõ kerkoh aastagal 2022

- 3. aprill SP4., vg. Johannes Redelikirotaja pühapäiv suur riide
- 22. aprill lihavõõtõ' kell 00.00
- 24. aprill raadovits
- 3. mai Samaaria naisi pühapäiv
- 22. mai nelipühä, Obinitsa kogodus 70!
- 12. juuni Eestimaa pühhi pühapäiv
- 26. juuni 3. pühapäiv, Petsere pühhi mälestüs
- 3. juuli 5. pühapäiv, IV kerigukogo pühhi essi pühapäiv
- 17. juuli 8. pühapäiv
- 7. august üüteenstüs kell 17.00
- 18. august paasapäiv, Issändamuutmisõ pühä
- 19. august 12. pühapäiv
- 4. septembri 14. pühapäiv peräst ristiülendämisõ pühhä
- 18. septembri 16. pühapäiv
- 2. oktoobri 18. pühapäiv, VII üleilma kerigukogo pühapäiv
- 16. oktoobri nahtsipäiv
- 11. novembri 22. pühapäiv, Konstantinoopoli üleppiiskop Johannes Kuldsuu
- 13. novembri 1. advent
- 27. novembri 3. advent
- 11. detsembri 1. joulupühä
- 25. detsembri

Teenstüse' nakasõ' kell 10.
Kogoduist tiin preester Viktor Ivask,
tel 514 0322, e-post: Viktor.Ivask@gmail.com.

SINAIDA RAUD

25.09.1930 – 20.02.2022

Siina oll' tuntu läbi aastidõ ku leelo iistütlejä ja Meremäe kandi leeloparkõ korgõlt hin-natu laulja.

Leelopargih Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' kutsi mi tedä umast raudvarast. Ku timä oll' miika üteh, oll' kimmäs vai kohe minnä', laul jää-s kunagi toppama, õks löüdsõ tä jal midä sobituvat ni lask helü valla.

Siina oll' kindla käe ja tsi-higa naane. Läts julgõhe elost läbi niimuudu, kuis kõrra perrä õigõst pidi. Naane, kiä pääle riigitüüd hoolits perre, kodotsõ loomapidämisõ ja talo töie iist.

Kõik suurõmba' usupühä' olli' kimmähe au seeh: migu-lapäävä' ni suvistõ' Taeluvah ku paasapäivi Obinitsah. Nii mõnigi kõrd sai ütehkuuh mintüs. Timält opõ, kuna om õigõ aig kündle' panda', kuis kerikuh olla' ja määndse' omma' lahkunutõ mälehtüs-kombõ'. Tä hoi' kõõ umat-sidõ kalmu' kõrrah ja mäles-tüse meele pääl.

Tä oll' rohkõmp sääne ka rahvaineminõ, mõistsõ kõi-

giga kõnõlda' ja külälisi vasta võtta'. Oh nuid suuri pikki laudu, mis tagatarrõ laadi-tõdi praasnikki vai mäleh-tüspäivi puhus. Käpe jutu ja virga jalaga oll' Siina. Pand' hindä ümbre kõik tegutsõma. Ku kohe üteh lätsi, sis tä kõõ manitsõli, kuis vaja, kuis piat ja kuis kõik hõstõ saasi'.

Rahvahe tullõh võtt' tä üteh uma nalasõna ja naaru-nao. Oll' edimätsi, kiä laulu-helü valla lask ja timä laulu' helosi' kergehe ni ilolistõ.

Tuuperäst tedä hinnati ja kutsuti ütte ja avvustõdi. Tä tõi inemisilõ hüü tuju üteh ni mõist' hõstõ kulata'.

Uma 85 aasta juubelil laul' tä küllä tulnu laulusõbrolõ säntse' ria':

*Ma'ra toda maamakõista,
ime õks minnu sis karja pannil.
Vits oll' rassõ mul ola päälä,
vits õks minnu ärä vaiva-õs.
Mis ti siski no soo peräst
jal'ki tull'ki, jal'ki tull'ki tuu läbi.*

Niimuudu tä elligi, laul kõõ otsast võtta ku vaja. Taa lau-lujupi seest võit kõik vällä lukõ', mis olnu. Alost tüüd jo väikost pääle kafahkäu-

misõga, tüü oll' rassõ, a vasta tull' pitä'. Uma mehekodo om tä hoitnu kõrralidsõna läbi pikki aastidõ, õt anda' edesi hindä järglaisilõ. Sinnä' om hüü tulla' kõigil, kes kotust kodost vai vanaimä kodost pidävä'. Ka suguhõimul hüü juuri mano küllä kävvü'.

Niimuudu, kuis timä

mõistsõ meeleh pitä' ar lännü' umatsit, nii hoiami ka mii' Siina sõna' meele seeh ja laulu' suu pääl.

Siina om sängütet Obi-nitsa kalmuaida uma abikaasa Pauli kõrvalõ.

OJAMETSALA LEA
Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' leelokoori laulja

SÜNNÜPÄÄVÄ' APRILLIH

Veirami Valentina – 97

22. märts
Sõsarõ koori innine laulja

Sommeri Lauri – 49

2. aprill
Liinatõsura' laulumii, kiränik

Zaitsevi Rein – 53

3. aprill
spordimiis

Prozese Jaak – 57

4. aprill
hõimutegeläne

Vereväe Aleksander – 63

5. aprill
Siidisõsarõ pillimiis

Visseli Triin – 44

7. aprill
sõögimeistre

Küti Martin – 31

8. aprill
Zetodõ trummimängjä

Piho Mare – 78

9. aprill
etnoloog

Visseli Kadri – 37

10. aprill
käsitüemeistre

Djomina Annika – 52

12. aprill
Mokornulga koori
leelonaane

Kuusingu Mati – 47

14. aprill
kunstnik

Salmari Margit – 57

15. aprill
Sõsarõ leelonaane

Saarõ Vello – 64

16. aprill
Verska Sanatooriumi
juhataja, Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo
päävanõmb

Järvelilli Rein – 56

16. aprill
sootska, Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh,
Seto Miihi Summa
laulumii

Plakso Kerti – 46

16. aprill
Sõsarõ leelonaane

Vabarna Jalmar – 35

17. aprill
muusigamiis, Zetodõ
ja Trad.Attackli iistvidäjä

Kliimanni Maria – 92

19. aprill
Sõsarõ koori
innine laulja

Kahuski Maali – 37

20. aprill
Väike-Hellero leelotaja

Metsiku Helle – 60

21. aprill
Helmekaala' leelonaane

Hoidmetsa Ilme – 60

23. aprill
Verska Gümnaasiumi
oppaja

Kolgi Kaspar – 51

24. aprill
Liinatõsura' laulumii

Kalla Urmas – 52

25. aprill
Liinatõsura' laulumii

Takeli Rines – 56

26. aprill
leelonaane

Malkovi Pille – 60

26. aprill
Seto Kük tegevjuht,
OUT tiatre näütlejä

Mälbergi Meelis – 52

26. aprill
poliitigamiis

Vaarigu Veera – 81

27. aprill
Sõsarõ koori innine laulja

Kalkuni Andreas – 45

28. aprill
Liinatõsura' laulumii,
folklorist, Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh

Haavalõ Ilme – 67

30. aprill
Siidisõsarõ iistvidäjä

Setomaa
Vallavalitsus
suuv õnnõ:

Maria Lahe

Valentina Randala

Nikolai Liinamäe

Voldemar Kruusamäe

94

93

93

92

Maria Kõllamägi

91

Liidia Tammela

90

Alla Lemmik

88

Nikolai Mehilane

86

Maie Surva

85

Tamara Lumpre

84

Maria Vassiljeva

83

Aino Hallop

82

Vladimir Anufrienko

82

Silvi Valle

82

Jaan Jaagu

81

Veera Puusaar

80

Ants Tagarand

80

Viive Tirp

80

Tiiu Raudsepp

80

Linda Järvemägi

80

Urmes Meitus

80

Maigi Allik

80

Silvi Karro

79

Viktor Timofeev

79

Jüri Arumets

78

Leili Koger

77

Helju Lumi

77

Ene Mõttus

76

Eevi Turvas

76

Leo Urbanik

76

Silvia Ainik

75

Eevi Jüriõõ

74

Asta Kuldveer

74

Jaan Jõgi

74

Laine Pilve

73

Antonina Burlakova

73

Aini Kilusk

73

Johannes Raidla

73

Silvia Valge

72

Volli Mikitalo

72

Volli Ladvik

72

Õie Rammulüüs

72

Ilmar Juus

72

Eevi Kanger

71

Siina Reinson

71

Svetlana Rebane

71

Jaan Ülenurm

70

Kalev Pilve

70

Õnnitlõmi tillokõist
vallakodanikkul!
SAARA NURM

Leinämi

† Sinaida Raud

† Kalev Anniko

† Aleksandr Šumov

† Olga Balanova

† Senta Raudkett